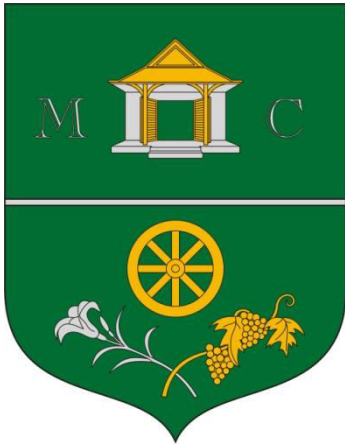

Nagypáli

Csengőd

Lokális gazdaságok eltérő fejlődési pályán

Kertész Gergő

Geográfus Msc

Témavezető:

Schwertner János

Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Budapest, 2015.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Módszertan	6
3. A helyi gazdaságfejlesztés eltérő megítélése.....	7
3.1. Globalizáció - lokalizáció	7
3.2. Helyi gazdaságfejlesztés területi dimenziói.....	9
3.3. Helyi gazdaságfejlesztés definíciós lehetőségei	11
3.4. A helyi gazdaságfejlesztés sajátos nézetből – a HGF háromszög modellje	14
4. Esettanulmányok bemutatása	18
4.1. Nagypáli: magyar csoda Zalából, avagy egy megfiatalodott ökofalu	18
4.1.1. A kezdetektől a változásig	18
4.1.2. A faluvezetés modellje.....	20
4.1.3. A külső erőforrás szükségessége	22
4.1.4. Lépések a siker felé.....	24
4.1.5. Lakossági megítélés	30
4.1.6. Tervek a jövőre nézve.....	34
4.2. Csengőd: egy útját kereső agrártelepülés a Kiskunságból.....	37
4.2.1. A szocialista múlt hagyatéka	37
4.2.2. Helyi hős hiányában.....	39
4.2.3. Eredmények 20 év távlatában	40
4.2.4. Lakossági megítélés	43
4.2.5. A jövő új irányítással	45
5. Nagypáli és Csengőd a HGF modell tükrében.....	49
6. Összegzés.....	51
 Köszönetnyilvánítás	 53
Forrásjegyzék	54
Mellékletek	57
1. Melléklet: Mélyinterjúk jegyzéke.....	57
2. Melléklet: Mélyinterjúk tematikus struktúrája	60
3. Melléklet: Kérdőív.....	61

1. Bevezetés

Sokakban nosztalgikus érzés kering a vidékkel kapcsolatban, ahol a csend, a nyugalom, a tiszta levegő, a természetközelség és a közösséghez tartozás teljesedik ki. Ezek az értékek azok, amelyek megtestesítik a vidékkel kapcsolatos elképzeléseket és megkülönböztetik őket a városi terektől. Lehetséges, hogy ezen erények eltűnőben vannak, ám egy nyüzsgő világból kiszabadult embernek még mindig megnyugvást tudnak jelenteni. Ez az érzelmi oldal, azonban ha a gazdaság és társadalom felől közelítünk a vidék jelentős átalakuláson ment át az elmúlt negyed évszázadban és egyes térségeink még mindig nem tértek magukhoz a rendszerváltozás okozta sokkból, amit a 2008-ban kirobbanó események csak tovább erősítettek.

A múlt örökségét nézve az államszocialista rendszer centralizált irányítása gátat szabott a helyi identitás kialakulásának, így jószerivel a helyi közösségek sem tudtak megerősödni, a piac viszonyok korlátozásával pedig a helyi piacoknak sem volt létjogosultsága. Ebben a diktatórikus irányításban a települések mozgástere nullára redukálódott és a helyi kezdeményezésre, fejlesztésre csak a rendszer felpuhulása után volt bármiféle lehetőség.

A rendszerváltozást követően a kapitalizmus elterjedésével, a profitorientált gazdaságpolitika megerősödésével a külső világgal szembeni kiszolgáltatottság uralkodott el és a vidéki élet egyre inkább ellehetetlenült. Az állami szerepvállalás csökkenésével felerősödtek a társadalmi és területi különbségek, szélesedett a szegényebb réteg, a szociális ellátás hanyatlott, nőtt a munkanélküliség és még hosszan lehetne sorolni a különböző problémákat. A hazai területfejlesztési gyakorlat sokáig a külső erőforrásokra (pl. hitelezés, támogatások, befektetők) alapozott fejlesztéseket részesítette előnyben, ám rá kellett jönni, hogy ezek nem adtak reális válaszokat a problémákra, ezért a gyors fellendülést sokszor még gyorsabb hanyatlás követte. Az exogén erőforrásokra való építkezés hosszú távon nem lehetett kifizetődő és a választ a világválság által generált új gazdaságpolitikai paradigmaváltás hozta meg.

A válság alapjaiban rendítette meg a döntően transznacionális vállalatok által befolyásolt globális gazdaságot és a hangsúly egyre inkább át fog tevődni a lokalizáció által irányított gazdasági térszerveződésre. Ez a paradigma nem volt más, mint napjaink egyik közkedvelt és egyre inkább előtérbe kerülő témája, a helyi gazdaságfejlesztés (HGF).

Ebben a belső erőforrásokra alapozott világban a helyi gazdaság a mai gazdasági rendszerünknek a legalsó működési szintje, ahol a termelés és a fogyasztás közvetlenül

összekapcsolódik. Ahogy a Kígyóssy Gábor – Czene Zsolt (2012) szerzőpáros írásukban kifejtik a helyi gazdaság központi elemeként kell tekinteni a fenntarthatóságra, mivel egyrészt a termelés és fogyasztás egy helyen való megvalósulása kevesebb szállítást és így kisebb környezeti terhelést jelent, másrészt lehetővé válik saját erőforrások hosszú távú megújuló használata. Arra kell törekedni, hogy az anyag-, energia-, -tudás- és jövedelmáramlások minél tovább a térségben maradjanak vagy lehetőség szerint zárjuk őket.

Ez az újfajta gondolkodásmód¹ nem mutatja a korábbi rendszer gyengeségeit, a tudományos világ és a társadalom egyaránt elfogadja, irányítja gondolkodásunkat, cselekedeteinket és módszereket fogalmaz meg a fenntarthatóság elérése érdekében. A Területfejlesztési füzetek 2. című kiadvány egy bevezető gondolatát idézve: „*ez a típusú helyi gazdaság egyszerre tradicionális, mert a világ számos pontján máig létezik, és újszerű, mert újra felfedezik, mint a fogyasztói társadalom alternatíváját.*” (Czene-Ricz, 2010. 13. o.)

A Tudományos Diákköri Konferenciára (TDK) készített munkának az ötletét a diplomamunka adta, melyben a helyi gazdaságfejlesztés közösségi alapú megközelítését vizsgáltam. Azért fontos a helyi közösség szerepének a kihangsúlyozása, mivel sokan elfelejtik, hogy a helyi fejlesztések nem feltétlenül a gazdaságra irányulnak, hanem újfajta társadalmi elmozdulást, életszínvonal javulást is eredményezhetnek, ezért célcsoportként is tekinthetünk rájuk, emellett aktív szereplőként a megfelelő értékek és technikák birtokában segíthetnek a települési problémák megoldásában.

Természetesen a közösséget érintő kérdések mellett a helyi gazdaságfejlesztés más területei is érintve voltak a diplomamunkában, ezért néhány gondolatot átmentve onnan a TDK munka III. fejezetében a lokalizáció erősödését, helyi szint területi értelmezését és a helyi gazdaságfejlesztés definíciós lehetőségeit vizsgálom. Itt nem csak a különböző szerzői vélemények, hanem saját ideák, felvetések is megjelennek a gondolatmenetbe, sőt egy saját helyi gazdaságfejlesztési modell is megalkotásra került a szükséges értelmezésekkel kiegészítve.

Tudjuk, hogy a '90-es évektől kezdve egyre több település vélte felfedezni a helyi gazdaságban rejlő lehetőségeket és egyre inkább elszaporodtak a pozitív példaként szolgáló települési gyakorlatok. Bár ezen települések száma folyamatosan növekszik, számuk még mindig elenyészőnek mondható a hazai településállományt nézve és sokan még a kiútkeresés fázisában vannak. A munka központi elemének számító IV. fejezetben két település –

---

¹ Ez a megközelítés nem zárja ki abszolút mértékben a külső erőforrások megjelenését, hiszen azok elindítói vagy életben tartói is lehetnek a folyamatoknak, csupán optimális ötvözetre van szükség, melynek célja egy élhetőbb környezet megvalósítása és a világgazdaságtól mentes gazdasági környezet kialakítása.

Nagypáli és Csengőd – lokális gazdaságfejlesztési gyakorlata áll, melyek az elmúlt évtizedekben eltérő fejlődési pályát jártak be.

Nagypálival egy az ELTE Természettudományi Karán 2013-ban szervezett helyi gazdaságfejlesztés konferencián találkoztunk, ahol Köcse Tibor polgármester mutatta be a településen – főként az energia szektorban - elért sikereket. Ennek a páratlan ökofalunak nem csak hazánkban, hanem Európában is csodájára járnak és a Polgármester Úr büszkén mesélte a település lassan két évtizede tartó töretlen társadalmi és gazdasági fejlődését.

Csengőd kiválasztását alapos kutatómunka előzte meg, végül a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat honlapján találtam a „Csengődért dolgozom” foglalkoztatási programot. Egy rövid telefonos egyeztetés után Baltás István volt polgármestertől pozitív visszajelzések érkeztek a programról és az ott zajló törekvésekről. Az utazás előtti napok várakozással teltek, de a csalódottság nagyobb lett. Az ott töltött két nap tapasztalatai nem éppen egy sikeres települési képet festettek le és a lakosság elégedetlenségét az is jól jelzi, hogy a 2014-es önkormányzati választás eredményei egy másik vezetésnek szavaztak bizalmat, így a következő ciklusnak egy új vezetéssel vág neki a település.

A TDK munka felépítését bemutatva a következő kérdések kerültek végig gondolásra a dolgozatban?

- Miért lesz egyre meghatározóbb napjaink térszerveződésében a lokalizáció folyamata?
- Milyen mindenki által elfogadható magyarázatot adhatnánk a hely gazdaságfejlesztés értelmezésére, illetve a helyi szint területi értelmezésére?
- Definiálhatjuk-e helyi gazdaságfejlesztésnek a Nagypáliban és Csengődön zajló folyamatokat?
- A helyi gazdaságfejlesztési modellben kiemelt pillérek milyen formában jelennek meg és milyen hangsúly helyeződik rájuk a két településen?
- Milyen eszközöket alkalmaznak a gazdaság és társadalom fejlesztéséért?
- A megvalósult fejlesztések és a jövőbeli tervek mennyiben állnak a munkahelyteremtés szolgálatában?

2. Módszertan

A dolgozat kisebbik részét kitevő III. fejezet elsősorban a szakirodalmi feldolgozásokra hagyatkozik, mely során visszaköszönnek a helyi gazdaságfejlesztésben tevékenykedő nevesebb szerzők, illetve műveik is. A teljesség igénye nélkül említhetnénk meg pl. Bajmóc Zoltánt, G. Fekete Évát vagy Mezei Cecíliát, akik fontos szerepet játszanak a kutatásokban és az összefüggések megértésében. A Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék HGF-vel kapcsolatos műhelyvitái mellett többek között ezen tanulmányokban, cikkekben való elmélyülés is ihletett adott saját álláspontok, vélemények megfogalmazására, ennek eredménye lett a már említett modell kidolgozása is.

A bemutatott esettanulmányok jelentik a nagyobbik részt, ahol is a Nagypáliban és Csengődön szerzett személyes tapasztalatok mellett tematikus struktúra alapján (2. melléklet) mélyinterjúk keretében meghallgattuk a település különböző szereplőinek az álláspontjait, (1. melléklet) melyek adtak egy kezdő irányvonalat a település megítélésével kapcsolatban, illetve megismerésre kerültek az eddigi fejlesztések, jövőbeli elképzelések és az interjúalanyok álláspontjai a településsel kapcsolatban. Mivel néhány elhangzott véleményből még nem lett volna célszerű messzemenő következtetéseket levonni, ezért a mélyinterjúkon felül egy kérdőíves kutatásra is sor került, mellyel a lakosság egy nagyobb szeletét is be lehetett vonni a helyi gazdaságfejlesztési vizsgálatba.

A kérdőív alapját Schwertner János által összeállított a helyi foglalkoztatás lehetőségeit boncolgató HGF kérdőív adta. Ennek bizonyos elemeit megtartva, de extra kérdéseket is beemelve egy új kérdőívet állítottam össze (3. melléklet) A zárt kérdések nyílt kérdésekkel is ki lettek egészítve, ezzel nagyobb szabadságot adva kitöltő személynek, egyben vállalva ezen kérdések kidolgozásának a nehézségét is.

A mintavétel nem volt reprezentatív, de a nem, a korösszetétel, az iskola végzettség és a foglalkoztatási helyzet alapján is egy széles réteg került megvizsgálásra. A kutatás során Nagypáliban 48, Csengődön 62 embert sikerült megkérdezni.

Az esetfeldolgozásoknál a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által kiadott Települési Statisztikai Rendszer (T-STAR) 2000-2012 közötti adatsora jelentette a támaszt, melynek elemi egysége az általam is vizsgált települési szint.

3. A helyi gazdaságfejlesztés eltérő megítélése

3.1. Globalizáció – lokalizáció

A régi időkben, amikor az önellátásra termelés még fokozottan megmutatkozott, a termelés és fogyasztás helyben valósult meg és az áruk nagy távolságra történő szállítása kevésbé volt jellemző. Az emberek maguk termelték meg a terményeiket és maguk állították elő a termékeiket, amit vagy saját fogyasztásra és használatra, vagy a helyi piacon való értékesítésre szántak. Ez a fajta gazdálkodási mód változott meg a modern kori gazdaság kialakulásával.

Napjaink egyik divatos kifejezésévé vált a globalizáció fogalma, amely Földünk minden részére valamilyen szinten beékelődött. Számos elemével találkozhatunk a nagyvilágban, így mindenki számára ismert jelenség. A globalizáció révén nincsenek áthidalhatatlan távolságok, amely növekvő kapcsolatrendszert és kölcsönös függést eredményez. Egyes szakértők szerint minden ország profitál a folyamatból, ám a tények azt mutatják, hogy az egyes országok között és az egyes országokon belül is inkább nő a differencia, mint sem csökkennének. Ez a megállapítás igaz a társadalmi különbségekre is, ennek eredményeként egyesek győztesen, mások vesztesen kerülnek ki.

A globalizáció megjelenésével egyre inkább előtérbe került a külső meghatározottság, a külső piacokra való termelés lehetősége. A helyi piacokra való termeléssel a vállalkozásokat a megélhetés veszélye fenyegette, ezért a termelés és fogyasztás helyben való összekapcsolódása megszakadni látszott. Az export-import növekedésével a helyi piacokat már nem a helyi erőforrásokra alapozott termékek, hanem a kívülről bejövő áruk jellemezték. A probléma a helyi (belső) piactól való elzárkózás volt, mivel a helyi gazdaságfejlesztés egyik alapkövét ez jelenti. Ezekből is látszik, hogy a globalizáció alapjaiban változtatta meg a világgazdaságot és az egyes térségek életkilátásai döntően azon is múltak, hogy mennyire voltak képesek integrálódni a globális gazdaság vérkeringésébe.

A globalizációval egyidőben elkezdtek megjelenni a globális (társadalmi, gazdasági, környezeti stb.) kockázatok, és ezek a kihívások szorosan összefüggnek a fenntarthatóság kérdéskörével. A „*gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan*” (angolul: „think globally, act locally” vagy „think global, act local”) kifejezést elsősorban a környezetvédelmi problémák

hívták életre, ám mára már számos területen – a HGF-ben (vidékfejlesztésben) is² – divatossá vált ez a szókapcsolat.

Egyesek szerint a **globalitás** és a **lokalitás** egymásnak ellentmondó fogalmak, de ellenkezőleg inkább előfeltételei egymásnak, mivel a lokális elemek összessége révén alakul ki a globalitás és fejtenek ki hatást a globális folyamatokra. A globalitás és a lokalitás megférnek egymás mellett és összekapcsoltságukat is jelzi a köztudatban gyökeret verő **glokalizáció**³ kifejezés. A lokalitás szó jelentése is megváltozott az utóbbi időkben: míg régebben egyenlő volt az elszigeteltséggel, addig napjainkban inkább önálló érdekérvényesítést feltételez.⁴

Petrás Ede (2005) merőben érdekes gondolatokat fogalmaz meg a globalizáció-lokalizáció kapcsolatrendszerével kapcsolatban. Az előző bekezdésben - egy a vidékfejlesztésről szóló online könyv szerint - a globalitás a lokális elemek összessége révén alakul ki. Petrás Ede másik oldalról közelít, mivel éppen a globalizáció az előfeltétele a 20. század második felében kialakult lokalizációs folyamatoknak. Véleménye szerint a lokalizáció egyre inkább globális jelenséggé válik, melynek több oka is van. Legfőbb magyarázata, hogy a nemzetállami szuverenitás a globalizáció hatására egyre inkább elveszőben van, így nem képes a társadalmi problémákra megoldást találni, ezért a helyi társadalmaknak maguk kell megvédeniük az érdekeiket. A másik magyarázat az lehet, amiben egyetért az előző bekezdés gondolatával, hogy a korábban zárt entitású lokalitások elszigetelődése megszűnik és a kiteljesülés útjára lépve új nyitott lokalitások alakulnak ki, melyek színfoltjai lehetnek napjaink globalitásának. Egy bizonyos a lokalitások nemzeti érdeke egyre nagyobb teret fog nyerni a nemzeti politikákban.

Lengyel Imre (2003) szerint a globalizáció és a lokalizáció egyazon gazdasági-társadalmi folyamat két vetülete, amiben a vállalatok gazdasági tevékenységeiket globalizálják, de versenyelőnyeik forrásai lokális/regionális szinten jelennek meg. A globális gazdaságot formáló folyamatok egy új hármass köztűtődsű térszerveződést⁵ alakítottak ki, amiben a lokalizáció „újrafelfedezését” az motiválta, hogy a vállalatok közötti piaci versenyben döntő tényezővé lépett elő a gazdasági tevékenységek földrajz elhelyezkedése, amiben a versenyelőnyeik realizálódnak.

---

² Ebben az esetben szebben hangzik, ha „gondolkodj nagyban, cselekedj kicsiben” értelemben használjuk.

³ Roland Robertson szociológust szokták leggyakrabban a fogalom elterjesztőjeként megnevezni, de a fogalom tényleges elsődleges megjelenésében még viták vannak. A robertsoni értelmezésben „a globális hatásoknak a helyi, lokális feltételekhez való hozzáigazítására, vagyis az univerzalizmus és a partikularizmus, az általános és az egyedi egyidejű jelenlétére utalva használunk”. (Bakonyi E, 2005. 95. o.)

⁴ videkfejlesztas.net

⁵ A gazdaság térbeli működése a globális, nemzeti és regionális/lokális szinthez egyaránt kapcsolódik.

Nemes Nagy József (2009) a lokalizációt, mint a társadalmi szerveződés egy folyamatát írja le,⁶ mely során az induló egységként megjelölt település lokalitássá válik. Ez az új entitás csak akkor jöhet létre, ha a település szerepe felerősödik a társadalomszerveződésben, vagyis társadalmi aktivitást és azonosságtudatot mutat a település. A fejekben így kialakult eszmerendszert nevezi lokalizmusnak.

A lokalizáció a globalizáció mellett egyre meghatározóbb lesz napjaink társadalmi-gazdasági térszerveződésében és ezt a gondolatot erősíti Lengyel Imre szavai is, aki szerint *„a lokalizáció nem csak egy divat, hanem egy olyan gazdasági törvényszerűség, amely az egész globalizálódó világban, elsősorban a tudásalapú gazdasághoz kapcsolódva, a fejlett országokban szinte mindenütt megfigyelhető.”* (Lengyel I. 2003. 3. o.) A gazdaság lokalizációja, a helyi, sajátos egyedi értékek felfedezése és hasznosítása a globalizáció veszteségeinek egyfajta védekező mechanizmusa lehet, illetve a globális versenybe való sikeres bekapcsolódás záloga is egyben. (G. Fekete, 2011.)

3.2. A helyi gazdaságfejlesztés területi dimenziói

Az előző fejezetben kifejtett lokalizáció erősödése is a helyi szint fokozatos jelentőségét sugallja. A mai világunkban, amikor a globalizáció mindenhova beteszi a lábát, fontos szempont lehet a függőség kérdése. Bajmóczy Zoltán (2011) szerint ha egy helyi szintű nyitott gazdaság túlságosan függ a világpiacon folyó folyamatoktól az a gazdaság működését veszélyeztetheti, azonban a teljes bezárkózás politikája sem jelenthet megoldást. A helyi szint lehetőséget biztosít a globalizáció nyújtotta kiszolgáltatottság elkerülésére, a gazdasági önrendelkezésre, de a beavatkozások révén meg kell találni a nyitottság-zártság legoptimálisabb ötvözetét.

A helyi szint megváltozott megítéléséből adódik, hogy a „hely” passzív fogalomból aktív szerephez jutott, amiben az együttműködési attitűdök és az emberi, közösségi viszonyok fontossá válnak (Lengyel I. 2003.), nem mellesleg lehetőséget nyújt az aktív részvételhez, hogy a mindennapi életünket befolyásoló döntések a helyi közösség megkérdezése nélkül ne szülessenek meg. Emellett nem csak a döntések meghozatalában jelent előnyt, hanem az egyedi problémák kezelésében is segít, melyekre nincsenek előre megírt receptek. Végül

---

⁶ Nemes Nagy József a lokalizáció mellett más szerveződési típusokat (pl. regionalizálódás, globalizáció) is megjelöl, melyek méretben, minőségileg, mennyiségileg és tartalmilag is elhatárolódnak a többi szinttől a hozzájuk kapcsolódó eszmerendszerekkel és entitásokkal együtt.

pedig láthattuk, hogy a lokális szemléletmód a nagy gazdasági teljesítményű transznacionális vállalatok számára sem mindegy, hiszen a helyi sajátosságok (kereslet, vevők, versenytársak, erőforrások stb.) döntő jelentőséggel bírnak.

A helyi szint fontosságának miéért talán a következő Bajmócy Zoltán (2011) gondolat adja meg a választ: *„számos esetben a globális problémák kezelésének kiindulópontja a helyi szint.”* Ezért is lényeges, hogy a lokalizációhoz köthető tevékenységek a világ minden részén teret nyerjenek, tehát a helyhez kötöttség esszenciája vitathatatlan a problémák hatékony kezelésében, itt inkább területi dimenziók kijelölése okozza a nagyobb fejtörést.

A HGF kutatások első lépéseként meg kell határozni, hogy mit értünk helyi szint alatt, mivel ennek értelmezése nagymértékben meghatározza a kutatások további menetét. A „helyi” szint mindig relatív és csak összefüggéseimben szabad vizsgálni (Mezei C. 2006), és mivel ennek meghatározása számos tényezőtől (pl. földrajzi, történelmi, közigazgatási) függhet, (Lengyel I. 2003) ezért országonként, szerzőnként is eltérő az értelmezése.

Egyes szerzők (pl. Pálné Kovács I., 2003.) a régiót, mint legmagasabb szintet definiálják lokálisként, amely megköveteli a helyi szereplők regionális együttműködését.

Mivel a HGF egyik legfőbb sajátossága a munkahelyteremtés, ezért mások (pl. Lengyel, 2003.) a munkaerő-vonzáskörzetet azonosítják területi egységként, amiben a rendszeres munkába járás még lakóhelyváltoztatás nélkül megoldható.

Bajmócy Zoltán (2011) megközelítése is erre hajaz, mivel szerinte a gazdaság térszerveződése nem követi a közigazgatási határokat, hanem ún. csomóponti régiókat rajzol ki. Ezt a csomóponti szemléletet fedi le a lokális térség, amely egy város és munkaerő-vonzáskörzetét jelenti. Utal még arra, hogy a statisztikai fogalomhasználat kétféle helyi szintet különít el: a kistérségek és a települések szintjét. Szerinte a kistérségi lehatárolás tűnik célszerűen, ami jobban visszatükrözi a csomóponti régiókat.

Míg G. Fekete Éva (2001) munkájában szintén a kistérségeket jelöli ki földrajzi keretként a helyi fejlesztéseknél, addig a hétköznapiakban legtöbbször a településekkel azonosítják a helyi szintet. Végezetül megemlíthetők még azok a külföldi (pl. amerikai) kutatók, ahol a városi terekre való leképezés jelenik meg, ami némileg eltér a hazai szakirodalmak HGF-i gyakorlatától.

Bennem is a településekkel aposztrofált helyi szintű megközelítés alakult ki, ami nem jelenti azt, hogy ne lehetne azonosulni egyik vagy másik lehatárolással. Valószínűleg azért alakult ki ez a nézet, mivel az esettanulmányok többsége települési határokon belül foglalkozik a témával, viszont hiba lenne összemosni a helyi gazdaságfejlesztést a

településfejlesztés fogalmával, mivel az előbbi lokális térségekben gondolkodik, azaz több település együttműködését is eredményezheti.

A most felvázolt szerzői véleményekből is látszik, hogy nincs bevált recept, egyértelmű válasz a HGF optimális területi szintjéről. A fejlesztéssel megoldandó probléma és az érintett térség aktorainak együttese kell a lépték kialakítására. (Mezei, 2012) A hazai kutatások változatos területi hatókörrel rendelkeznek, így ahány szerző, annyi féle elképzelés születik a lokális szint földrajzi kereteiről. Az alulról szerveződő (bottom-up) kezdeményezés a kisebb területi szinteken erősebben jelentkezik, mint a nagyobb területi szinteken, ami a helyi fejlesztések lényeges stratégiai eleme. Nincs értelme hely gazdaságfejlesztésről beszélni, ha az alulról jövő közösségi kezdeményezés eltűnik és a felülről szerveződő (top-down) megközelítés veszi át a helyét. Ezért kérdőjeleződik meg a regionális szintnek a hitelessége, amely a külső források elosztásának a színtere.

3.3. A helyi gazdaságfejlesztés definíciós lehetőségei

Ha a lokális szint lehatárolásánál azt mondtuk, hogy színes a paletta, akkor ez még inkább igaz a HGF meghatározásánál. Nincs egy mindenki által elfogadott a definíció, így mindenki mást helyez a középpontba, eltérő hangsúly esik a szereplőkre, más célokat kell elérni stb. Az egyes definíciók tartalmazhatnak hasonló elemeket, de más-más lépések kerülnek kihangsúlyozásra, amelyet többek között az előző fejezetben bemutatott helyi szint lehatárolása is befolyásolhat. A következőkben néhány magyar és külföldi definíciós lehetőség kerülne felvázolásra.

A világszintű szervezeteket is foglalkoztatják a lokális térségek fejlesztési lehetőségei, és a HGF-ről alkotott megítélésük kevés pontban tér el egymástól. Elsőként a Világbank Helyi Gazdaságfejlesztésért felelős munkacsoportja által elkészített kézikönyvben főként a LED (helyi gazdaságfejlesztés angol megnevezése – Local Economic Development) stratégiai tervezési folyamatát vázolják fel, de a LED-del kapcsolatos álláspontjuk is kifejtésre kerül. Véleményük szerint *„a helyi gazdaságfejlesztés célja, hogy kiépítse egy térség gazdasági kapacitását annak érdekében, hogy biztosítsa a térség gazdasági jövőjét, és a népesség megfelelő életszínvonalát. Ez egy olyan folyamat, melyben az köz-, a vállalkozói- és a civil szféra partnerei közösen dolgoznak azért, hogy kedvezőbb feltételeket teremtsenek a gazdasági növekedés és a munkaerőpiac számára.”* (Swinburn et al, 2004. 11. o.) A kitűzött céloknál a gazdasági oldal mellett a társadalmi fejlődés is megfogalmazódik, melynek egyik sarkalatos pontja a munkalehetőségek biztosítása. A versenyképes helyi gazdaságfejlesztéshez

át kell látni a fejlesztési folyamatokat és hatékonyan kell reagálni a világgazdasági változásokra. A kézikönyv alcíme („*A változás városai*”) sokat elárul a helyi szint lehatárolásáról, de a szerzők szerint kisebb településméretekre is adaptálhatók a sikeres gyakorlatok.

Ettől a megfogalmazástól nem sokban tér el az ENSZ HABITAT (ENSZ Emberi Települések Központja) definíciója, akik kiadványukban⁷ szintén a stratégiai tervezés oldaláról közelítették meg a HGF-t. Az ENSZ szakosított szervezetének álláspontja a következő: „*a helyi gazdaságfejlesztés egy részvételi alapú folyamat, melyben minden szektor helyi szereplője együtt ösztönözzé a helyi gazdasági tevékenységét egy önjáró és fenntartható gazdaság kialakítása érdekében. A cél a megfelelő munkalehetőségek létrehozása és az életszínvonal biztosítása mindenki számára, beleértve a szegény és hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat.*” (UN-HABITAT, 2005. 2. o.) A definíció egy nagyon fontos elemében különbözik a Világbankéhoz képest, ez pedig a fenntarthatóságra törekvésnek a beemelése, mivel végtére egy hosszú távú folyamatról beszélünk. Ne kívánságlistákat alkossunk és ne a gyors eredményekben reménykedjünk, hanem mérjük fel miben jó a térség, miket tud biztosítani, milyen gyengeségek, veszélyek és lehetőségek állnak fenn, valamint mire van szükség, mit akarunk elérni. A rövid távú látható eredményekre valamilyen szinten mégis szükség van, mert a fenntarthatóság hajtóerői lehetnek és ezek tovább fejlesztése vagy éppen változtatása a hosszú távú sikereket alapozhatja meg.

Érdemes megemlíteni az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezetének (ILO) HGF-vel kapcsolatos gondolatait is: „*A helyi gazdaságfejlesztés többet jelent, mint gazdasági növekedés. Előmozdítja a társadalmi részvételt, a helyi párbeszédet, az emberi kapcsolatokat és ezek forrásait a jobb foglalkoztatás és a magasabb életszínvonal elérése érdekében a férfiak és nők között egyaránt.*”⁸ A komparatív előnyökre és a helyben rendelkezésre álló egyedi erőforrásokra építve elő kell mozdítani a foglalkoztatás lehetőségét. A szervezet számára a hangsúly a kapcsolatok, az együttműködés kialakítására helyeződik és a munkalehetőségek biztosítása révén a társadalmi oldal jobban előtérbe kerül nyomatékosan mindkét nemet képviselőit kiemelve.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezettel⁹ (OECD) kapcsolatban az ún. LEED¹⁰ programot kell megemlíteni, melyet a helyi gazdaság és –foglalkoztatás fejlesztése

---

⁷ Promoting Local Economic Development through Strategic Planning (Helyi gazdaságfejlesztés stratégiai tervezéssel történő ösztönzése)

⁸ ilo.org

⁹ A szervezet a világ fejlettebb országaira fókuszál, de az itt kidolgozott ötletek, elemzések, irányelvek stb. jó például szolgálhatnak a világ fejletlenebb térségeiben is.

fémjelez. A program 1982 óta segíti a helyi önkormányzatokat és közösségeket a komplex problémák kezelésében és a globális trendekre való alkalmazkodásban. A mai napig főszerepet játszik abban, hogy a HGF, a helyi cselekvések és a helyi politikai rugalmasság elengedhetetlen a gazdasági irányításban. A következő gondolatokat fogalmazták meg: *„A helyi fejlesztések célja, hogy egy adott térségben – általában helyi vagy regionális szinten – kiépítsük a kapacitásokat, illetve fejlesszük a gazdaság jövőjét és a lakosság életszínvonalát. Ez a meghatározás a Világbank, az ENSZ, az OECD és különböző akadémiák és tapasztalt szakemberek közös megegyezésével került elfogadásra.”* (Clark et al., 2010. 22. o.) Lényegében semmiben se különbözik a Világbank definíciójához képest és a maga egyszerűségével tömör, lényegre törő célkitűzésével általános meghatározást ad.

Áttérve a magyar oldalra a VÁTI Nonprofit Kft. munkatársai által kidolgozott Területfejlesztési füzetek 2. című kiadvány a HGF elméleti oldalát járja végig és ötletadó megoldásokkal a gyakorlati oldalt is bemutatja. A tanulmány a következő meghatározást adja: *„a helyi gazdaságfejlesztés minden olyan beavatkozás, amely a helyi gazdaság bármely komponensének, vagy a helyi gazdaság egészének módosítása által, és /vagy korábban hiányzó komponens(ek) bevonása révén, és/vagy kihasználatlan komponensek újraélesztésével a helyi gazdaság egy vagy több jellemzőjét (eredményességét, hatékonyságát, jövedelmezőségét, a kibocsátott termékek/szolgáltatások minőségét a foglalkoztatottságot, a rendszer fenntarthatóságát) javítja.”* (Czene – Ricz, 2010. 15. o.) A helyi földrajzi ismeret szükséges az itt említett komponenseket megváltoztatására, módosítására, ezért nem lehet központi gazdaságfejlesztési eszközökkel célokat elérni. Nem ezeket az eszközöket kell allokálni a helyi szintekre, hanem a helyi ismeretek birtokában kell új módszereket kidolgozni, amelyekkel csak a helyi szereplők rendelkeznek.

Mezei Cecília miután munkájában különböző szerzők helyi gazdaságfejlesztés értelmezésével, céljaival kapcsolatos elképzeléseit, gondolatait vetette össze, maga is megalkotta a saját definícióját: *„a helyi gazdaságfejlesztés olyan a helyi gazdaság életében történő, külső és/vagy belső erőforrásokat hasznosító, tudatos beavatkozás, melynek kezdeményezője lehet külső szereplő (pl. kormányzat, EU, külföldi tőke), de a folyamat kulcsa mégis a helyi szereplők részvétele, akik vagy kezdeményezőjeként, vagy a fejlesztési elképzelés elfogadóiként, támogatóiként és alakítóiként lépnek fel.”* (Mezei, 2006. 93. o.) A szerző az erőforrások felől közelít, melyek közül a belső erőforrásoknak kéne hosszú távon érvényesülnie, de átmeneti jelleggel külső erőforrások is beemelhetők. A beavatkozásoknál

---

¹⁰ Local Economic and Employment Development Programme (Helyi gazdasági- és foglalkoztatási-fejlesztési program)

mindenképpen szükség van a helyi kontrollra, tehát a helyi aktorokat nem lehet kihagyni a folyamatból.

3.4. A helyi gazdaságfejlesztés sajátos nézetből – a HGF háromszög modellje

A most felvázolt definíciók egy-egy önálló nézőpontból közelítenek, melyben mindenki más elemet hangsúlyoz ki. Nem lehet azt mondani, hogy egyik vagy másik ne állná meg a helyét, de tény, hogy egyik se fedte teljesen egészében a HGF folyamatát. Egyáltalán elvárható-e egy olyan definíció megalkotása, amely maradéktalanul minden elemet magába foglal? Vélhetően nem, hiszen ennyi sajátosságot beemelni egy tudományos meghatározásba nem lehetséges, ha ez mégis sikerülne, akkor pedig a definíciókra jellemző sajátos jegyek vesznének el.

Az egymással összevetett szerzői megközelítések egyikét se fogadnám el maximálisan, azonban az ENSZ HABITAT és a Mezei Cecília féle nézőpontot egybevetve egy valamivel teljesebb képet kaphatunk. Tulajdonképpen a saját olvasatomban a két definíció kiegészítene egymást, így megalkotva egy hosszabb, tartalmasabb megközelítést a HGF-nek kipótolva néhány fontosnak vélt kulcsszóval: *„a helyi gazdaságfejlesztés egy részvételi alapú, külső és/vagy belső erőforrásokat hasznosító tudatos beavatkozási folyamat a helyi gazdaság érdekében úgy, hogy kezdeményezője lehet külső szereplő, de a kulcs mégis a lokálpatrióta helyi közösség részvétele, együttműködése és kontrollja a rugalmas, autonóm és fenntartható gazdasági teljesítmény eléréséhez, amely egyben biztosítja a lakosság megfelelő életminőségét is.”*

Amíg nincs a tudományos világban egy mindenki által elfogadott definíció, addig minden más megközelítést kritikával lehet kezelni. Ennyi sajátos elemet, mint ami a HGF-re jellemző, szinte képtelenség beemelni egyetlen meghatározásba. Ebből kifolyólag az itt megfogalmazott gondolatok se fedik le a teljes valóságot, de igyekeztem több szemszögből is közelíteni a folyamatra, amit inkább lehetne nevezni egy tömör, több oldalt is bemutató rövid meghatározásnak, mint sem egy tudományos jellegű definíciónak.

A témával kapcsolatban kifejtett elképzeléseimet egy önálló, egyszerűsített HGF modell is szemlélteti. (1. ábra)

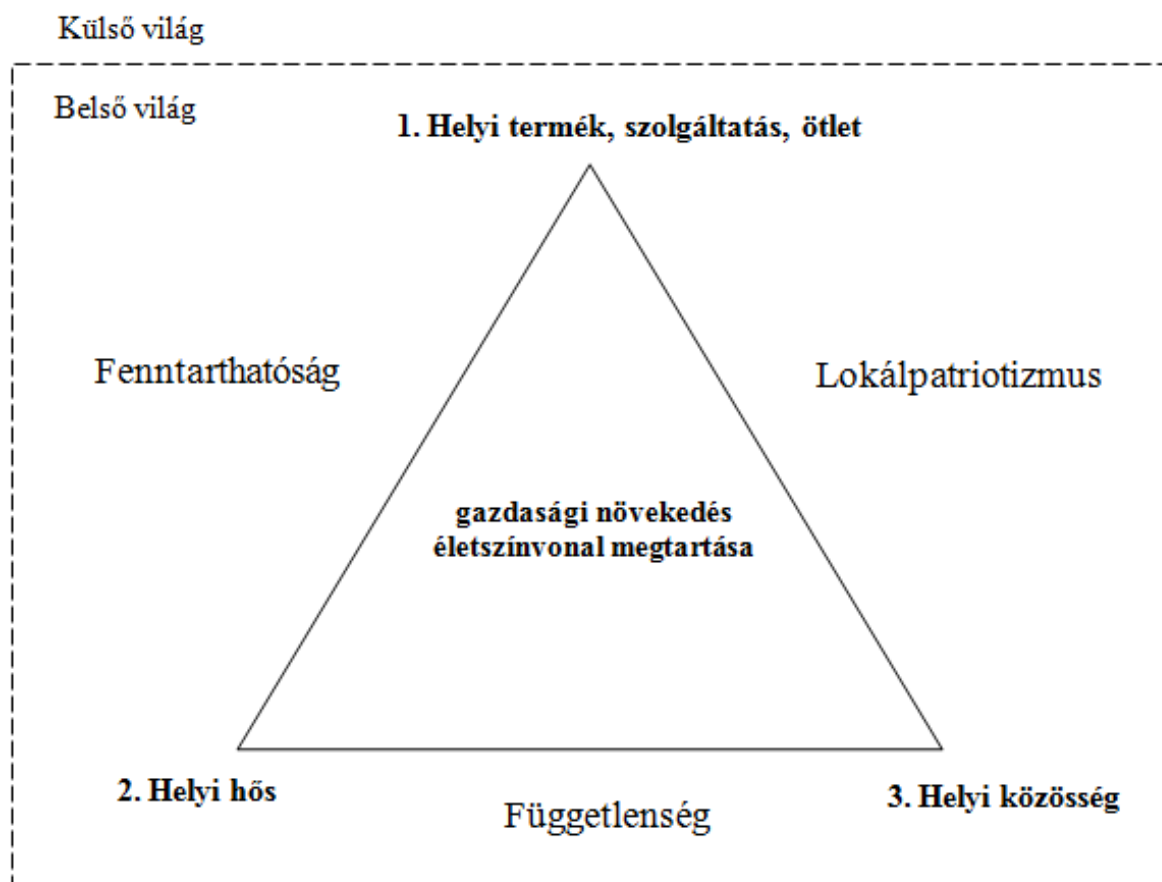
A modell alapja a **belső és külső világ** elkülönülése. Belső világ alatt ebben az esetben egy települést kell érteni, de mivel feszegettük a helyi szint lehatárolásának problémáját akár egy városi vonzáskörzet, kistérség stb. is a modell alapját képezheti. Jelen esetben egy településben gondolkodva a belső világot a települési gazdálkodás alá tartozó bel- és

külterületek egysége tenné ki, tehát ahol a település HGF tevékenysége folyik. Értelem-szerűen a külső világ minden, ami ezen kívül helyezkedik el és valamilyen módon hatással van a település életére (befektetők, fejlesztők, más települések stb.)

A számozott pontok jelentik a modell pillérét, amiből az egész HGF tevékenység felépül. Értelmezésük szűk és tág határok között is mozoghat, ezért röviden érdemes kitérni, hogy milyen tartalommal töltődnek meg az egyes pontok:

A helyi gazdaságfejlesztés háromszög modellje

1. ábra

Forrás: saját szerkesztés

1. **Helyi termék** alatt olyan termékek jelennek meg, amelyek a településen vagy egy szűkebb térségben (Orfűi Helyi Termék és Kézműves Piac, Pannon Helyi Termék stb.) kerülnek értékesítésre, tehát nem az ország egyik részéből a másikba szállítanak és nem is külföldről hoznak be. Általában nem tömegáruként, hanem helyi specialitásként szolgálnak, és döntően helyi alapanyagokból dolgoznak és helyi munkaerőt alkalmaznak. A helyi termékek tehát munkahelyteremtéssel és –megtartással is járnak, a helyben elköltött forint

visszaforog a helyi fejlesztésekbe és segítenek egy élhetőbb, fenntarthatóbb világot megteremteni. Ezt az élhetőbb világot azonban nem csak termékekkel lehet megteremteni, hanem akár olyan **ötletekkel, gondolatokkal**, amelyek szintén a fenntarthatóságot igyekeznek elősegíteni. Csak egy példát hozva ilyen ötletként szolgálhat a megújuló energiaforrások szorgalmazása, a zöld gondolatoknak az érvényesítése, melyekkel megkíméljük a pénztárcánkat és közben óvjuk a környezetünket. Természetesen egy **helyi szolgáltatás** (pl. borászat, kézművesség) ugyanúgy szolgálhatja a település/térség élhetőbb mindennapjait.

2. **Helyi hősöknek** nevezzük azokat a vezető személyiségű embereket, akik energiájukat és idejüket beleölve mindent megtesznek a helyi közösség fejlődéséért. Segítségükkel a HGF helyi kezdeményezésként valósul meg. Megfelelő szaktudással és helyismerettel kell rendelkezniük, bár ez utóbbi nem zárja ki, hogy helyi születésűnek is kell lenniük, mindenesetre a település iránti lokálpatriotizmus feltétlenül meg van bennük. A hazai gyakorlatot elnézve általában egy ember kezében összpontosul ez a szerepe és az legtöbbször a települési polgármester szokott lenni. Felelősséggel tartoznak a közösségért, bizalmi tőkével kell rendelkezniük és minden fejlesztésnél a település érdekeit kell nézniük. Ez a helyi hős egy olyan erős vezető személyiség, akire fel tudnak nézni a helyi lakosok, mert mindent megtesz egy élhetőbb környezetért. Sok település azért nem tud kimozdulni a kilátástalanságból, mert éppen ezek a helyi hősök hiányoznak a település vezetéséből.

3. A **helyi közösség** azok a lokálpatrióta szemléletű települési lakosok és hálózatuk, akik munkájuk révén aktívan részt vesznek a település HGF folyamataiban. A közösségnek egyetértésre, összhangra kell törekedni a siker érdekében és a döntéseknek egy konszenzus alapján kell megszületnie, amiben minden szereplő képviselve van. Ez a fajta közös gondolkodás segít egy demokratikus jelleget megteremteni, amiben az egyes szereplők nem egymással versenyeznek, hanem a különböző tapasztalatok, tudáskészletek és érdekek révén közös megegyezésre próbálnak jutni. Amellett, hogy a közösségnek más szereplőkkel együtt közösen kéne meghoznia a döntéseket, a külső beruházók felé egyfajta helyi kontrollt is képeznek és kinyilvánítják véleményüket a nekik nem tetsző fejlesztéseknek, ezzel is igyekeznek védeni a helyi érdekeket.

A modell középpontjában olvasható két gondolat a HGF tevékenység célját hivatott képviselni. Minden ilyen beavatkozással a **gazdaság teljesítményét próbálják éleníteni**, ám sokan elfelejtik a társadalmi oldalt, pedig a **megfelelő életminőség biztosítása** épp oly fontos egy település életében. Egyesek ezt a rendelkezésre álló munkalehetőségekkel aposztrofálják, de ugyanígy idetartozik a civil szervezeteknek a megléte, a közbiztonság, egy kulturált településkép és még sorolni lehetne. Ezzel csak azt hangsúlyoznám, hogy a HGF –

hiába van a nevében a gazdaság szó – ne merüljön ki a gazdasági érdekekben, hanem a társadalmi oldal igényit is vegyük figyelembe.

Végezetül három releváns tulajdonság is megemlítődik a modellen belül, melyek nélkülözhetetlen tényezői minden ilyen jellegű beavatkozásnak.

A **fenntarthatósággal vagy fenntartható fejlődéssel** kapcsolatos gondolatokat a Brundtland Bizottság definíciójából merítem, miszerint „*a fenntartható fejlődés egy olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációik szükségleteinek kielégítését.*” (NFFK, 19. o.) A fenntarthatóság az emberiség folyamatos megújulását, a jövőért érzett felelősségét és a változó környezethez való alkalmazkodását jelenti a természeti erőforrások minőségi és mennyiségi megőrzése érdekében, a fejlődés pedig az alkalmazkodásban bekövetkező javulást jelenti.¹¹ A fenntartható fejlődés nem zárja ki a társadalom és gazdaság progresszivitását, csupán a környezettel való harmónia megteremtésére kell törekednünk. Figyelnünk kell a természeti erőforrások felhasználására, a környezetkímélő gazdálkodási módokra, a fogyasztási szint ökológiai határokon belüli maradására, ugyanakkor az emberi alapszükségleteket a világon mindenütt ki kell elégítenünk. (Kerényi, 2006) Egy hosszú távú örök tanulási folyamat, ahol a szerzett tapasztalatokat folyamatosan bővülnek és beépülnek a fejlesztésekbe.

A **lokálpatriotizmus** a HGF elengedhetetlen feltétele és egyben járulékos haszna is lehet, hiszen egy pozitív példaként szolgáló gyakorlat tovább erősítheti a helyi közösség identitását. A lokálpatrióta szemlélet, az erős kötődés, ragaszkodás, elfogultság a települési (vagy nagyobb térségi) egységhez segítheti a helyi értékek megőrzését és a közös tervezés sokkal könnyebben megy, ha a közösség részéről megvan az elköteleződés és magukénak érzik a település problémáit. Ezzel a hazafias szellemmel a helyi érdekek minden más érdekekkel (pl. nemzeti és globális) szemben előrébb valóak lesznek, viszont a túlzóan egyoldalú szűk látókörű szemlélet a fejlődés lehetőségét is háttérbe szoríthatja.

Végül a harmadik helyet kapó fogalom a **függetlenség** kérdése. A függetlenségre, vagy ha jobban tetszik szabadságra, önfenntartásra, önellátásra, autonómiára való törekvés a külső függőség növekedésének a megállítást jelzi. Az önállóság növelésével a hangsúly a belső értékekre helyeződik, a közösség számára helyben rendelkezésre álló erőforrásokra, viszont ez nem jelent teljes el- vagy bezárkózást a külvilágtól, mivel a közösségi ismeretek folyamatos bővítése a külső világból érkező tudásból alapszik. Nyitottnak kell lenni a külső információk felé, de megfelelő óvatossággal is kell kezelni, hiszen ha valami működik nálunk

---

¹¹ Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2013

az nem biztos, hogy más hol is működni fog és ugyanez fordítva. Ezért van szükség a külvilágból érkező tudáson kívül a helyi tapasztalatokra és ismeretekre is.¹²

A kigondolt modell tartalmi elemeit így lehetne röviden felvázolni, mely betekintést ad a HGF-vel kapcsolatos nézőpontomba. Már a definíció felvázolásánál is igyekeztem némiképp elrugaszkodni az eddigi megközelítésektől, de egy önálló definíció megalkotására nem mertem vállalkozni, így született meg az ENSZ HABITAT és Mezei Cecília nézőpontjának egy sajátos ötvözete általam beemelt kulcsfontosságúnak tartott gondolatokkal kiegészítve. A definíció egyes elemei a modellben is visszaköszönnek, míg további elemek külön lettek beemelve. Úgy gondolom, hogy a modell a maga egyszerűségétől függetlenül a magyarázatokkal együtt egy egészet alkot, melyet természetes tovább lehetne még gondolni és egyéb elemekkel kiegészíteni vagy éppen helyettesíteni a meglévőket, esetleg egy teljesen új modell megalkotásával egy teljesen más szemszögből is rá lehetne világítani a folyamatokra.

4. Esettanulmányok bemutatása

A felvezető gondolatok után a két eltérő fejlődési pályát bejárt település lokális gazdaságába nyerhetünk bepillantást, ahol hazánk egyik legzöldebb falujaként nyilvántartott Nagypáli és a rendszerváltozás utáni átalakulást megsínylő agrárközség Csengőd kerülne bemutatásra.

4.1. Nagypáli: magyar csoda Zalából, avagy egy megfiatalodott ökofalu

4.1.1. A kezdetektől a változásig

Nagypáli a Zala-folyótól északra a Kemeneshát és a Göcsej közötti enyhe lejtésű széles dombháton fekvő 6,34 km²-nyi területű kistelepülés Zalaegerszegtől mintegy 8 km-re északra a 74-es főút mentén. Állandó népessége a 2014. január 1.-én mért adatok szerint 484 fő volt,¹³ de napjainkban már több mint 500 lelket számlálhat, ám a közelmúltban ez közel sem volt mindig így. (1. táblázat)

A '90-es évek közepéig Nagypáli ugyanazt az utat járt be, mint a hozzá hasonló települések. A falu kimondottan hátrányos helyzetben volt és olyan demográfiai problémáktól

---

¹² okotaj.hu

¹³ Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2014. január 1.

szenvettek, mint a lakosságszám csökkenése és a népesség előregedése. Nagypáli ezen mindenképpen szeretett volna változtatni és a lakosságszám növekedését és fiatalítását tűzte ki elsődleges céljául a fenntartható fejlődést szem előtt tartva. A tenni akarás megvolt a vezetők részéről, de átütő eredményt nem sikerült elérni, amit többek között az sem segített, hogy 1991 és 1996 között három polgármestert is „elfogyasztott” a település.

Nagypáli népességszámának és korösszetételének változása 2000 és 2012 között

1. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lakosságszám	319	321	330	323	346	362	372	381	430	448	460	477	472
Korösszetétel, %													
<14	15	15	15,2	13,9	15,3	15,5	16,9	17,6	18,8	18,8	18,9	18,4	16,7
15-59	64,6	64,8	65,5	66,3	65,6	65,5	65,3	65,4	66,3	67	65,9	66,7	67,2
60<	20,4	20,2	19,4	19,8	19,1	19,1	18	17,1	14,9	14,3	15,2	14,9	16,1

Forrás: KSH T-STAR adatok alapján

Ám ami ezután történt az korán sem mondható mindennapinak! A '90-es évek közepétől a helyi gazdaság egy olyan egyedi és dinamikus fejlődési pályára lépett, amely egyedülálló a hazai HGF gyakorlatok között is. Ennek a hihetetlen fejlődésnek a kulcsfigurája vitathatatlan módon a település jelenlegi polgármestere Kőcse Tibor, aki az 1996-os időközi választáson lett a falu első embere,¹⁴ így egészen pontosan 1996. október 10.-e óta, vagyis 18 éve élvezzi a helyi választópolgárok bizalmát. Ez nem is véletlen, hiszen amíg más falvak inkább elherdálták a települési vagyont, addig Nagypáliban az elmúlt két évtizedben bővült a falu vagyona, melyhez páratlan előrelépés párosult.

Kőcse Tibor személyében egy olyan vezetője lett a falunak, aki határozott elképzelésekkel rendelkezett az irányt illetően és az elérni kívánt jövőkép reálisnak bizonyulhatott. Polgármesteri kinevezését követően egy alapos helyzetelemzés következett, ami egyértelművé tette, hogy egy független, fiatalodó, élhetőbb és innovatív településsé kell tenni Nagypált megtartva a hagyományos magyar falvakra jellemző jegyeket. A polgármester a hazai környezetben gyerekcipőben járó innovatív megoldásban a megújuló energiaforrásokban látta a jövőt. Az alternatív energiafelhasználási lehetőségeket egyik fő

¹⁴ Polgármesteri kinevezése előtt két évig a képviselő testület tagjaként próbálta segíteni az akkori polgármester Both Csaba munkáját.

fejlesztési irányvonalként határozták meg, melynek háttérében többek között az energiafüggetlenség, egy egészségesebb és szebb környezet kialakítása és az új munkahelyeknek létrehozása állt. Természetesen ez önmagában nem oldotta volna meg az elöregedés és népességsökkenés problémáját, ezért előjáróban annyit, hogy egy barátságos és nyugodt életkörülményeket biztosító új településrész kialakítására is vállalkoztak, mellyel a városi légkörből kiszakadó a családalapítás előtt álló vagy már kisgyermekes családok számára szerettek volna egy csendes, idilli és harmonikus környezetet teremteni.

Mivel a polgármester a több lábon állás híve, ezért a helyi gazdaság is több pilléren támaszkodik és a megújuló energiaforrások mellett pl. a közösségfejlesztést, az agrárenergetikát vagy a turizmust is épp úgy megemlíthetnénk egy-egy fő pillérként, tehát hiba lenne azt gondolni, hogy a gazdaság kizárólag a „zöld útban” gondolkodik.

4.1.2. A faluvezetés modellje

Köcse Tibort a HGF szemszögéből nyugodtan nevezhetjük „helyi hősnek”, (1. kép) aki megfelelő szakértelemmel rendelkezik, elhivatott, motivált, kézben tartja a folyamatokat és össze tudja tartani a közösséget. Abszolút kulcsszereplőnek tekinthető, jó használható ötletei vannak és minden fejlesztési elképzelést kész paraméterekkel, tényekkel és összegekkel tud a képviselő testület elé vinni. Ha nem lenne valószínűleg a település se itt tartana! Az eredmények kétségtelenül igazolják a munkáját, ám személyisége mégis sokak szemében ellenszenvet vívhat ki.

1.kép: Köcse Tibor polgármesterrel a település bejárása során

Forrás: Takács László által készített kép

A Nagypáliban töltött néhány nap alatt több véleményt is sikerült meghallgatnom vele kapcsolatban. Kétségtelen tény, hogy a település első embereként határozottan és meggyőzően kell fellépnie minden a helyi közösség érdekét szolgáló ügy érdekében. Bár az elhangzottak szerint a település vezetése jól működik, de mint ha egy kézben összpontosulna minden és egyfajta piramis rendszer kezdene kialakulni.

Korábban a közösséggel foglalkozó fejezetekben többször megemlítettem, hogy lehetőség szerint mindenkinek lehetőséget kell biztosítani a vélemények kinyilatkoztatására, még ha ezt a fajta demokratikus filozófiát nagyon nehéz megvalósítani a gyakorlatban. Az interjúk alapján megtudtam, hogy Nagypáliban az egyik probléma a civil vezetők határozatlanságából ered, mivel rávezetéssel könnyen meggyőzhetővé válnak, így ellenvélemények hiányában nem feltétlenül lesz minden fejlesztés körbejárva, a másik probléma viszont lakossági oldalon jelentkezik, hogy sokan nem értik mire is jók ezek a fejlesztések, de igazából nem adnak neki hangot.

Bár Köcse Tibor szerint ez a piramis-rendszer abszolút működőképesnek bizonyul, mikor megkérdezték tőle a kétezres évek elején mi a sikerének a titka, akkor egy hasonlattal válaszolt a feltett kérdésre: „...Adva van egy folyó és környéke. (Ez a mindennapi gazdasági és társadalmi környezetünk egy éles versenyben.) Ezen a folyón kell jó irányban, kellő sebességgel egy csónakot navigálni. (Cél, jó eredményeket elérni.) Ehhez szükség van megfelelő kormányosra (polgármesterre), megfelelő evezősökre (képviselőkre, akiket az előre vívó gondolkodás jellemez.) A versenyben való jó eredmények eléréséhez természetesen szükség van jól felkészült technikai személyzetre, akik esetünkben az önkormányzat dolgozói, a falu civil szervezetének aktivistái. És szükség van támogatókra a helyi vállalkozók önzetlen segítségére is... Végül, de nem utolsó sorban elengedhetetlen a közösség, a falu lakóinak összefogott buzdítása, sőt aktív részvétele. Ha mindez együtt van, akkor működik a dolog. Akkor ez jelenti Nagypáli jelenét, és előre vetíti jövőjét is.” (Helytörténeti kiadvány, 2006.)

Az idézet szerint a sikert csak együttes erővel érhető el és - piramis rendszer ide vagy oda – ennek háttérében egy több pilléren álló faluvezetési modell áll, melyben az önkormányzatnak, a vállalkozásoknak, a civil szervezeteknek és a lakosoknak is megvan a helye és a feladata. A helyi hős minden készséggel rendelkezik a település irányítását illetően, de neki is szüksége van egy támogató csapatra, akik szakértelmet, együttműködést, bizalmat tanúsítanak felé. Nagypáliban ez rendelkezésre áll és többek között ezért lehet olyan sikeres.

4.1.3. A külső erőforrás szükségessége

A helyes HGF gyakorlat azt kívánná, hogy a helyi erőforrásoknak kellene az elsődleges irányadónak lennie a fejlesztéseknél. Nagypáli esetében ez az alapgondolat abszolút megvalósult, hiszen az erősségekre és lehetőségekre építve próbálják kihasználni a település értékeit. A belső erőforrások jó alapot szolgáltatnak a fejlesztési elképzelésekhez, de önmagukban nem feltétlenül generálnak eredményeket és bizonyos esetekben szükség lehet külső erőforrások beemelésére is. Ezek elindítói vagy éppen életben tartói is lehetnek az egyes folyamatoknak és a nagypáli vezetés hamar felismerte a benne rejlő lehetőségeket.

Az önkormányzat kezdetben a helyi humánerőforrást kihasználva igyekezett a pályázatírásban eredményeket elérni, majd mivel egyre nagyobb lett az igény a pályázatokra, ezért 2007-ben 10 környékbeli önkormányzattal és 2 vállalkozással karöltve megalapították az akkor még Pannon Interregionális Fejlesztési Nonprofit Kft. pályázatíró céget, mely 2013-tól már megújult formában a **Pályázati Management Iroda Nonprofit Kft.** néven fut. A cég pályázatfigyeléssel, -írással, -menedzseléssel, monitoringgal, sőt rendezvények- és konferenciák szervezésével is foglalkozik, ám a helyi humánerőforrás mellett már kialakult és folyamatosan bővülő szakmai kapcsolatrendszer is a rendelkezésükre áll. Egy másik hasonló funkciókkal rendelkező cége az önkormányzatnak a **Nagypáli Fejlesztési Övezet Nonprofit Kft.**

Nagypáli az önálló projektek mellett egyéb térségi együttműködésekben megvalósult beruházásokban is bízhat. Ezek közül az **Észak-nyugat Zalai Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzatok Társulás** célja, hogy a 11 társult település egymást segítve oldják meg a problémákat, együtt fejlesszenek és együtt gondolkodjanak. A társulási iroda figyeli a pályázatokat, azokat közvetíti a falvaknak, elkészíti és koordinálja őket stb. Ennél valamivel nagyobb csoportosulás a 79 települést összefogó **Göcsej-hegyhát LEADER Egyesület**, melynek központja a nagypáli Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentrumában működik.

Azonban nem csak a térségi kooperációk segítségével lehet projekteket megvalósítani, hanem az ennél magasabb területi szinteken is lehet kamatoztatni a partnerségi megállapodásokat. Ennek egyik legjobb példája a **határon átnyúló projektek** Horvátországgal, Szlovéniával és Ausztriával, melyekből a határ mentén fekvő Zala megye tagjaként Nagypáli is ki tudja venni a részét a sikerekből. A határ menti együttműködésekén kívül számos nemzetközi kapcsolata van Nyugat-, Közép- és Dél-európai országokkal, illetve két európai testvértelepülése is van: az erdélyi Szászcsávás és Gyergyóalfalu. Az

intrakontinentális mellett a település interkontinentális kapcsolatai is figyelemre méltóak. Itt főként a magyar-arab solymász találkozókat lehetne megemlíteni, melynek egyik állomásaként - tavaly immáron második alkalommal - Nagypálira is eljutottak. Szaúd-Arábiából, Tunéziából, Szudánból és Líbiából is kíváncsiak voltak az európai vendégeken kívül és ezek az események a hagyományok ápolása mellett az arab-magyar turisztikai és üzleti kapcsolatok fejlesztését is szolgálják, melyekből így a falu is tud profitálni. Nagypáli egyébként az arab világból is rendelkezik testvértelepülési kapcsolattal még pedig a szudáni Kostival.

Természetes a különböző területi szintű együttműködések sikeressége nem feltétlenül a sikeres projektekben, hanem akár közös feladatellátásban, kölcsönös segítségnyújtásban, egy közös célért való küzdelemben is megnyilvánulhatnak. Itt ki lehet emelni, hogy a környékbeli hat településsel¹⁵ **Közös Önkormányzati Hivatal** működik Nagypáliban az államigazgatási és önkormányzati törvényi kötelezettségű feladatok elvégzése érdekében. A **Zala Menti Polgármesterek és Polgárok Egyesületét** 2002-ben Nagypáli székhellyel alapították és feladata a zalai közéletben való aktív szerepvállalás, polgári és nemzeti értékek képviselése és a települések fejlődésének az elősegítése. A **Zalamenti Turisztikai Egyesületet** 2010-ben jött létre azzal a céllal, hogy összehangolja az idegenforgalmat, megteremtse a Zala-Menti márkát és koordinálja ennek marketingtevékenységét. Meg lehet említeni a **Magyarországi Települések Közvilágítási Egyesületét**, melyben Kócse Tibor elnökként, Nagypáli székhelyként veszi ki a részét. Az egyesület célja a közvilágítás, mint kötelező önkormányzati feladat üzemeltetésével, fenntartásával, karbantartásával kapcsolatos segítségnyújtás, illetve új technológiákkal való megismerkedés kötelező tagdíj fejében. Végezetül ki kell emelni a **RURENER**-t, mely kezdetben nyertes Intelligens Energia pályázat volt a „széndioxid” semlegességet elérni kívánó európai vidéki települések számára. 2011-óta a RURENER egyesületi formában működik, melyben még a projekt éra alatt Nagypáli mintatelepülésként került bele a megújuló energiaforrások terén elért sikerek miatt. Jelenleg a szervezet különböző konferenciákat, meetingeket, tanácsadásokat szerveznek a belépni szándékozók részére és igyekeznek a legjobb gyakorlatokat (best practise) népszerűsíteni.

Nagypáli látszólag nagyon jól kihasználja a pályázati világ adta lehetőségeket, mellyel a falu jelentős pozitív változásokon esett át. Ez az irány hozzásegítette az új erősségek megjelenését, ám a mai állapot szerint ez lehet a falu egyik gyengesége is. Mit is jelent ez pontosan?

---

¹⁵ Kispáli, Petőhenye, Alsónemesapáti, Nemesapáti, Gősfá, Vasboldogasszony.

Az interjúk során kiderült, hogy a falu vezetése korán sem mindig követi a megszokott és helyes pályázási gyakorlatot, miszerint a projekthez keressük a pályázatot és nem fordítva, ezzel elkerülve a fölöslegesnek vélt fejlesztési elképzeléseket. Azonban egyes elhangzott vélemények szerint mind két irány működőképesnek bizonyulhat. Ennek alapján, ha volt egy projektötlet, akkor nem feltétlenül vártak meg egy olyan pályázat kiírást, amely teljes egészében lefedné azt, hanem részleteiben valósították meg. Ezekkel a lépésekkel tulajdonképpen felgyorsították a projektek megvalósítását. Ezek a megoldások akár ötletesnek is tűnhetnek, a nagyobb probléma inkább a párhuzamosan futó projektekkel van, melyek nagyobb odafigyelést, koncentrációt, precizitást igényelnek és túl sok projekt esetén felmerülhet a koordinátlanságnak a veszélye.

Ezekből a gondolatokból is kiderült, hogy a falu vezetése nem minden esetben a hagyományos utat követi, de az elért eredményekből és a környékbeli települések irigységéből is arra lehet következtetni, hogy az erőfeszítések példaértékűek lehetnek mások számára. Ahogy az egyik interjúalany mondta: *„aki többet vet, többet is arat”*.

4.1.4. Lépések a siker felé

A következőkben azokat a már megvalósult vagy megvalósulás alatt álló fejlesztések kerülnek bemutatásra, melyek apránként hozzájárulnak, hogy Nagypáli megyei, országos és határon túli hírnévre tegyen szert. Kócse Tibor kinevezése óta a falu merőben más utat jár a hagyományos falusi településekhez képest, ezzel példát mutatva a HGF-ben rejlő lehetőségekre. A már említett helyzetelemzési rész kidolgozása után a falunak változásokat kellett eszközölnie és szükség volt egy új követendő irányvonal kijelölésére. A 2000-es évek környékén megalakult a nagypáli **„Zöld Út”** falufejlesztési programja, amely azóta is iránytűként szolgál a vezetés részére. A program elsődlegesen a megújuló energiaforrások használatát, az agrárenergetikát és a turizmust tekintette irányadónak.

Az első jelentősebb beruházásként az új **Közösségi Házat** lehetne megemlíteni, melynek munkálatai még az előző polgármester Both Csaba idejében kezdődtek, de az átadása és felavatása már Kócse Tibor nevéhez köthető. A HÁZ (így csupa nagybetűvel) felújítása anyagilag nem érte volna meg, így egyesült erővel egy új épület felhúzása mellett döntöttek, mely példa nélküli összefogást kívánt és egy új közösségi teret eredményezett a helyiek számára. Az igazi változásra 2004-ig kellett várni, mikor is megvalósították a Közösségi Ház és a hozzá kapcsolódó épületek fűtési korszerűsítését. Ennek egyik eredménye a bioszolár rendszer lett a Közösségi Ház tetőszerkezetén elhelyezett 140 m² nagyságú napkollektorral és

egy 92%-os hatásfokú 50kw-os faelgázosító duplakazánnal, melyek a hőenergiát biztosítják. A faaprítékokat az önkormányzat által vásárolt közeli erdők kitakarítása után gyűjtik össze.

Az önkormányzat az energiaköltségek csökkentése érdekében egy napraforgóra hasonlító 4kw-os napelemes villamos-energia előállító rendszert helyezett üzembe a Községi Ház előtti téren, melyet a helyiek egyszerűen csak **Napraforgónak** neveznek. (2. kép) A 16 szíromból és összesen 22 nagyméretű napelemből álló fotovoltaikus napelem csoport a virág formának köszönhetően esztétikai szempontból szebbé teszi a környezetét és egy időzítőnek köszönhetően egy motor segítségével egész nap követi a nap állását, hogy aztán este visszaálljon az reggeli helyzetébe. A napraforgónak nevezett rendszer egyedülálló hazánkban, ezért a település egyik ikonikus jelképévé is vált. Ezekkel a változtatásokkal az épülettömb és környezete a megújuló energiaforrások egyik bemutató központja lett, nem mellesleg közel 70%-ban önellátóvá vált.

2. kép: A napraforgóra hasonlító napelemes villamos-energia előállító rendszer Nagypálban

Forrás: saját készítés

A következő nagyobb méretű beruházás az alternatív energiaforrások vonalán haladva a **Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentrumának** a megépítése volt. (3. kép) A projekt 2005-ben az Ausztria-Magyarország Interreg III/A program keretében valósult meg közel 90%-os Uniós és hazai támogatásból.¹⁶ Az épületet egy 140 m²-nyi területű napkollektorral, egy 50kw-os pelle tüzelésű kazánnal, egy 1,5 kw-os szélgenerátorral és egy 900 kw-os napelemmel is felszerelték. Az Ökocentrum elsődleges funkciója a megújuló energiákkal foglalkozó KKV-knak helyet biztosítani, ami természetesen az önkormányzat számára is irodabevételt jelent. Az épület jelenleg 100%-os kihasználtsággal működik. Mivel Nagypáli semmilyen tapasztalatot vagy innovációt nem akar eltitkolni a kíváncsi érdeklődők

¹⁶ 2007-ben a határ két oldalán található jó gyakorlatokból összeállítottak egy „best practice” kiadványt, melyben a Nagypáli Ökocentrum is megjelenik.

elől, ezért a **Megújuló Témaút Energia Hálózat** egyik nemzetközi állomásaként lehetőséget biztosít a technikák tanulmányozására, melyeken egyre több külföldi érdeklődő is megjelenik. Az Ökocentrum ezen konferenciák, workshopok és rendezvényeket megszervezéséhez is kiváló helyszínként szolgál.

Egy újabb zöld gondolat a **napelemes LED technológiás közvilágítás** üzembe helyezése a falu egy szakaszán, melyet a jövőben is szeretnének folytatni és az egész településen kiépíteni.

3. kép: **Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentruma**

Forrás: saját készítés

A most bemutatott zöld gondolatok elsősorban a polgármester vesszőfutásának tekinthetők, hogy az energiatakarékos és környezetbarát technológiákat részesítjük előnyben a klímavédelem érdekében. Azonban a megújuló energiaforrások csak egy pillérét képezik Nagypálinak és a gazdaság más területén is igyekeznek sikereket elérni.

Az egyik ilyen terület az **agrárenergetikai** területhasznosítás a falu energianövény ültetvényeivel. Az **energiaparkba** első körben 2 hektáron 2-3 m magasra növő, könnyen visszavágható, fűtésre kiválóan használható japán energiafűzet ültettek, melyet elsősorban a Községi Ház fűtéséhez használtak, de a helyi lakosok és más települések számára is ingyen szaporítóanyagot biztosítottak. Második körben smaragdfák kerültek telepítésre, melyek energetikai és klímaszabályozó oldalról is kedvező tulajdonságokkal rendelkeznek.

Köcse Tibor saját elmondása szerint az egyik legkiemelkedőbb eredménynek a lakosságszám megduplázódását tartja. A célok eléréséhez egy **új településrész** kialakítását szorgalmazták, melyhez azt kellett, hogy az önkormányzat a kijelölt külterületet először belterületre vonja, majd értékesítse egy külső cég számára. Végül a kb. 13 hektáros területet

felvásárló cég a megállapodás szerint kiépítette a teljes közműhálózatot¹⁷ és értékesíti a lakótelkeket, de a közterületeket – a szerződés értelmében – az önkormányzat visszakapja. Az így kialakított 94 telkes kertvárosi jelleget öltő **Lakópark** hozzájárult ahhoz, hogy 2001-2012 között 125-ről 181-ra emelkedjen a település lakásállománya. A főleg Zalaegerszegről kiköltöző családalapítás előtt álló és a kisgyermekes családok számára vonzóvá vált új lakóövezet, akik próbálják követni a megújulóakra alapozott irányvonalat és egyre többen helyeznek üzembe napkollektorokat és napelemeket. A sakktáblás utcaszerkezet célja a könnyebb közművesítés kiépítése és a több telek kialakítása volt. A park közepén egy hagyományosnak korán sem mondható játszótér található, amely a megszokott játszótéri játékokhoz képest jobb hatást gyakorol a gyerekek szellemi és fizikai fejlődésére, így élő nagyságú sakktáblával, gombaházakkal és egy belső alagúttrendszerrel felszerelt várral is találkozhatunk. A **Grund és Szabadidőpark** név jelzi, hogy a játszótér nem csak a gyerekeknek jelent szórakozást, hanem pihenőparkként a szülők kikapcsolódásához, a társadalmi kapcsolatok erősítéséhez és a közösségi élethez is hozzájárul. (4. kép)

4. kép: A közösségi térként szolgáló Grund és Szabadidőpark, háttérben az újonnan létrehozott Lakópark néhány épületével

Forrás: saját készítés

Nagypáli nagyban támaszkodik a **turizmusban** rejlő lehetőségekre is, bár e téren a megvalósult fejlesztések még eltörpülnek a jövőbeli elképzelésekhez képest. Mindenesetre a már említett ökoturizmus, vagyis a megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó mintaprojekt megismertetése a szakmai szemekkel és a részvételi lehetőség biztosítása a konferenciákon,

---

¹⁷ A modern 21. századot követő példaként minden közmű a földbe került.

tréningeken már előrehaladott állapotban van. Az ökoturizmus mellett a különböző rendezvények is, mint az Arab-Magyar Solymász Találkozók, a Napkorona Fesztivál és a Nemzetközi Hőlégballonos Fesztivál is sok érdeklődőt hoz a faluba. Ezek az találkozók, fesztiválok lehetőséget biztosítanak a helyi termékek bemutatására is, amihez külön erre a célra kialakított faházak állnak rendelkezésre. A helyiek elmondása szerint főleg a helyi méz és a bor szokott kelendő lenni.

Mivel az ideérkező turisták elszállásolása sokáig probléma volt a faluban, ezért 2012-ben a Községi Ház szomszédságában egy 4 lakásos a legmodernebb technológiával felszerelt **Apartmanház** és kávézó került kialakításra. (5. kép) A szálláshelyet a Faluért Alapítvány és az önkormányzat közösen működteti, ami így a falu számára is bevételi forrást jelent. Az idelátogató turisták segítésére egy **Tourinform iroda** is működik az Ökocentrumban.

5. kép: Balra az új Apartmanház, jobbra az IKSZT-ként működő Községi Ház

Forrás: saját készítés

Az önkormányzat **vállalkozásbarát intézkedésekben** is próbál jeleskedni, melynek a legszebb példája a 2011-ben a település határában átadott az önkormányzat tulajdonában lévő **Logisztikai Központ**. (6. kép) A központ több kisebb vállalkozás mellett egy vezető áruszállítási és fuvarozási nagyvállalatnak a Waberer's International Zrt.-nek ad helyet. Nagypáli elsősorban az iparüzési adó nullára redukálásával vált vonzóvá, így csak a súlyadó terheli az itteni cégeket. Mivel elsősorban adminisztrációs helyként funkcionál, ezért a megnövekedett kamionforgalomtól se kell félnie a helyieknek. Természetesen a megújuló energiaforrások használatára is figyeltek, így napkollektorral, napelemmel és szűrkevíz hasznosítóval is felszerelték az épületet.

6. kép: A település határában lévő Logisztikai Központ

Forrás: zalatajkiado.hu

A problémák elkerülése érdekében a polgármester fontosnak tartja a folyamatos kapcsolattartást a helyi lakosokkal és kész érvekkel meggyőzni őket a szabályozások és fejlesztések fontosságáról, hiszen ezekből a település és a közösség is profitálni tud. Helyi hősünk pozitív szemlélete és közösségépítő tevékenysége jó hatással van a helyiekre, amit **közös munkával** igyekeznek is meghálálni.

A megújulókat hasznosító technikák hozzásegítenek egy tisztább és egészségesebb környezethez, de kellő meggyőzéssel a szabályozások is hatásosnak bizonyulhatnak. Éppen ezért egész évben tilos a belterületen és a külterületen a belterületi határtól számított 300-es körben a tűzgyújtás, de évente két napra feloldják a belterületi tűzgyújtási tilalmat és engedélyezik a természetes anyagok elégetését.

A tiszta levegő mellett a rendezett településkép is éppolyan fontos, ezért igyekeztek rábírni a lakosságot, hogy földjeiket ne hagyják parlagon. Egyeseket állatok tartására próbáltak rávenni, akik jóval csendesebben és olcsóbban látják el a fűnyíró dolgát, míg másoknak az önkormányzat által felajánlott energiafűzetek ültetését ajánlották.

A közterületeken is igyekezett rendezettségre törekedni a falu, ezért két évvel ezelőtt lépcsőzetesen utcafelújításba kezdtek. Ottlétemkor az egyik utca már szinte kész állapotban volt: kicseréltél a burkolatot, a közműveket, eltüntették az árkokat és egységes növényeket ültettek. Már a szükséges utcák felújítását megelőzően minden utcának saját kézzel faragott névtáblája volt egy helyi kézműves mesternek köszönhetően. (7. kép) A közös munka a templom felújításánál is hasznukra vált.

7. kép: A helyi kézműves mester által készített névtábla és a 2010-es „Napkorona Bajnok Település” tábla

Forrás: saját készítés

A most említett pontok jó például szolgáltak a polgármester és a közösség közötti összefogásra, de a közös munka mellett a **közösségépítésre** is hangsúlyt fektetnek. Nagypáliiban azért is különösen fontos, mert az újonnan épült Lakópark esetében érződik az elszigeteltség és az ott lakók nehézkesen közelítenek a régi településrész lakói felé és kevésbé vesznek részt a civil életben is. Egyfajta „közösség a közösségben” szerepet töltenek be és az eltérő szemléletük fakadhat abból, hogy elsősorban városi közegből jöttek és valamelyest jobban is élnek a régi falurészhez képest. Mivel eredetileg a polgármester se Nagypáliról származik, ezért tudja mennyire fontos a mielőbbi beilleszkedés és a két közösség összekovácsolásához lépéseket szükséges eszközölni.

A különböző programok, összejövetelek is jó lehetőséget nyújtanak az új lakók megismeréséhez, melynek az egyik színtere lehet a Községi Ház bővítésével kialakított **Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT)**. (5. kép) Az IKSZT az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) egy intézkedése, mely szolgáltató térként a vidéki lakosokat segíti az alapszolgáltatásokhoz való hozzáféréshez (könyvtár, internet stb.), községi térként pedig rendezvények, események lebonyolításában, alapítványok, egyesületek székhelyeként is szolgálhat.

4.1.5. Lakossági megítélés

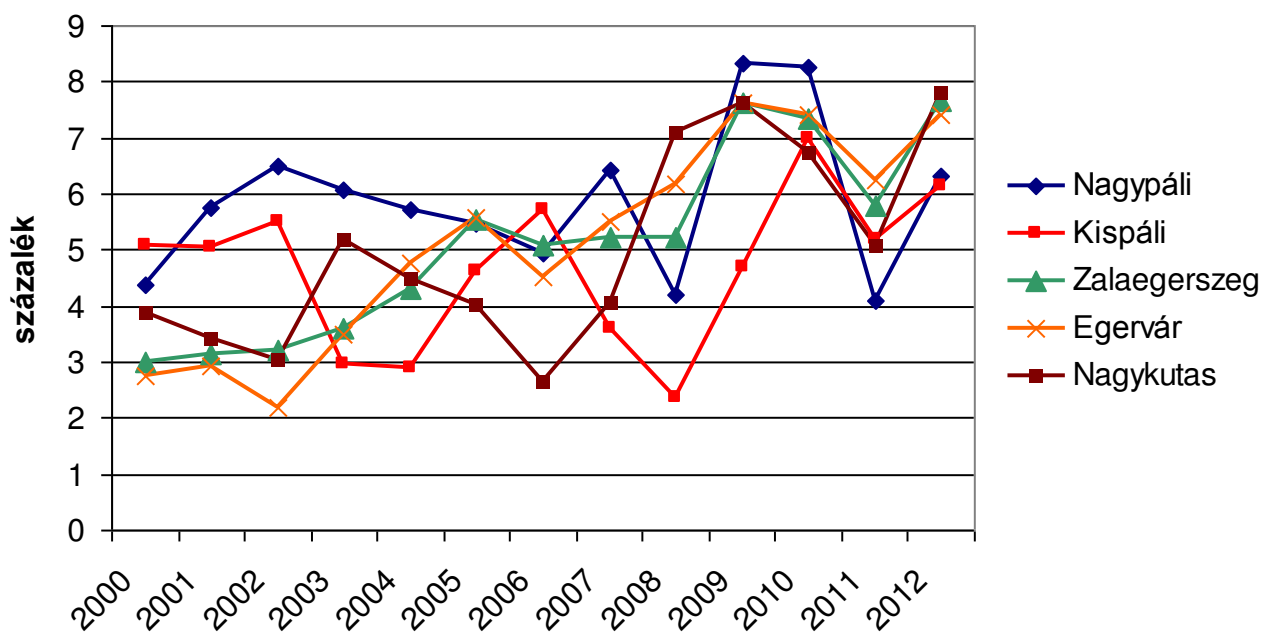
Az első nagyobb kérdéskör, melyet alaposabban is körbejárnánk a kérdőívek feldolgozásával kapcsolatban az a **helyi munkahelyteremtéshez** kapcsolódna, mely köztudottan a HGF egyik legáltalánosabb stratégiai irányaként jelenik meg. Nagypálii esetben különös fontos ezzel foglalkozni, hiszen egy dinamikus népességnövekedésen és fiatalodáson

átesett településnél nem mindegy, hogy mennyi munkahely áll rendelkezésre, azok milyen minőségűek és a jövőbeli fejlesztések milyen mértékben biztosítanak új munkahelyeket.

Az itteni munkanélküliség a kétezres évek elején még magasabb értékeket mutatott a környékbeli településekhez képest, de az elmúlt 12 évben sikerült viszonylag stabilan tartani a 4-6% körüli arányt, kivéve a válság kezdeti időszakát. (2. ábra) Mivel a közeli Zalaegerszegnek nagy a munkaerővonzó képessége, ezért az ott zajló folyamatok meghatározóak lehetnek a helyi munkanélküliség alakulásában, de a nagypáli önkormányzat az eddigi fejlesztésekkel is igyekezett munkahelyeket teremteni, hiszen az IKSZT, a Logisztikai Központ, az Apartmanház vagy Ökocentrum is foglalkoztatási lehetőséget biztosít. A 2011-ben mutatott jelentős visszaesés, főként ennek jeleként tudható be. A fejlesztések mellett a közcélú foglalkoztatás is a munkahelyteremtést próbálja elősegíteni, és bár a megkérdezettek többsége hasznos foglalkoztatási formának tartja, arra a mélyinterjúk során is fény derült, hogy csak normális hozzáállással és megfelelő koordinálással van értelme az egész programnak.

Nagypáliban és a környékbeli településeken a nyilvántartott álláskeresők aránya az aktív korú népességben belül, 2000-2012

2. ábra

Forrás: KSH T-Star adatok alapján

A polgármestertől kapott információ szerint a kb. 30-40 helyben foglalkoztatott nem is mondható rossz aránynak, azonban, ha megvizsgáljuk a munkalehetőségek mennyiségi és minőségi oldalát vizsgáló kérdéseket, akkor az elégedettség még korán sem uralkodhat el.

A mennyiségi oldalt nézve a válaszadók többsége a jelenlegi állapotot megfelelőnek tartja, de magas azok aránya is magas, akik több munkalehetőséget szeretnének látni a településen. A minőségi oldalt (munkakörülmények, jövedelem stb.) értékelve az összbenyomás inkább átlagos, de sokak szerint még az átlagosnál is jobb minőségűek. Az elemzés után azt mondhatjuk, hogy inkább a munkahelyek számával és nem a minőségével van a probléma. Az egyik nyitott kérdésre, miszerint milyen eszközökkel lehetne segíteni a munkahelyteremtést, a megkérdezettek egy része – nem véletlenül - a nyertes pályázatokban látna lehetőséget, amik eddig is meghatározóak voltak a településen. Bízató volt, hogy a válaszadók másik része inkább a vállalkozásösztönzést, a KKV-k fejlesztését és támogatását írta, sőt egy a szívemhez közelálló válasz volt, hogy valaki a helyi termékek felvásárlásában, feldolgozásában, a helyi piac elősegítésében látna munkahelyteremtési esélyt. Valószínűsíthetően a munkahelyek számának növelésével kapcsolatos felismerés a település vezetésénél is megvolt, hiszen a jövőben új munkahelyek létrehozását tervezik, akár a Rózsakert vagy az Idegenforgalmi centrum kialakításával. (4.1.6. fejezet)

A helyi gazdaságot az endogén erőforrások belső áramoltatásával is meg lehet fogni, amit legjobban az egyes **termények és szolgáltatások beszerzési csatornáival** lehet szemléltetni. (H. Makkos-Schwertner-Ónodi, 2012.)

Ami a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket illeti a zöldség- és gyümölcsfélét még jellemzően megpróbálják maguk megtermelni vagy a szűkebben vett család és rokonság köréből beszerezni, de már egyre többen Zalaegerszegre mennek értük. A húsfélék esetében a helyzet fordított olyan tekintetben, hogy inkább a városból szerzik be és kevesen oldják meg családon belül, míg a tejtermékekért szinte kivétel nélkül a városba mennek. Az önmagában nem lenne probléma, hogy nem tudják maguk előállítani ezeket a termékeket, inkább az a baj, hogy a helyi piacokon se tudnák beszerezni. Mivel nehéz összehozni a vevő- és eladói kört és a közeli Zalaegerszeg is könnyen elcsábítja a vásárlókat, ezért a helyi piacoknak nincs igazán létjogosultsága a településen, ezért a helyi termékek bemutatására is csak a különböző eseményekkor van lehetőség. Talán nem is véletlen, hogy alig van a családok által előállított olyan termék vagy szolgáltatás, amit értékesíteni tudnának.

A szolgáltatások tekintetében külön kell szednünk a kert- és állatgondozást és a humán szolgáltatásokat (idősgondozás, gyerekefelügyelet), mivel ezeket jellemzően saját maguk vagy a család, rokonság körében oldják meg. A többi szolgáltatás esetében abszolút vegyes a kép,

hiszen ezek már nagyobb szaktudást, esetleg összetett ismereteket is igényelhetnek. Mindenki először a szűkebb körben próbál hozzáértőket keresni, majd ennek hiányában inkább a zsebükbe nyúlnak és a városban veszik igénybe a javítást, szerelést, tanácsadást stb.

Mindenesetre az elmondottak alapján Nagypáli a helyben előállított és értékesített termékek és szolgáltatások terén még gyenge lábakon áll. Az önkormányzat ezen mindenképpen szeretne változtatni akár megfelelő infrastruktúra kialakításával akár egyéb ösztönző erők segítségével. Ezért a falu jövőbeli tervei között szerepel többek között egy Helyi Termék Kiállítótér és egy Helyi Termék Előállító Üzem is (ez utóbbi munkahelyeket is teremtené), illetve „Nagypáli helyi termék” címmel helyi forrásokra lehetne pályázni. (4.1.6. fejezet)

Az előző fejezetben végig néztük azok a **fejlesztéseket**, melyek már megvalósultak vagy megvalósulás alatt állnak és szintén egy nyílt kérdés keretében kíváncsi voltam, hogy ezek **közül melyiket tartják a legfontosabbnak, illetve a település szempontjából a legelőrébbvalónak**. Mint azt sejteni lehetett a kapott válaszok egy elég széles kört lefednek, de egyértelműen kiemelhető a megújuló energiaforrásoknak a különböző formában történő használata, az energiatakarékosságra és –hatékonyságra való törekvés, vagyis összességében a Zöld út programnak a kidolgozása. Nagyon jó látni, hogy nem csak a település vezetése szorgalmazza a zöld gondolkodást, hanem a lakosság életébe is egyre inkább beférkőzik és különböző technikákkal, technológiákkal igyekszenek kihasználni a megújulóokban rejlő lehetőségeket. A megújuló energiaforrásokat olyan válaszok követték, mint a faluközpont kibővítése és szépítése, infrastruktúrafejlesztések (pl. utcafelújítás, parkosítás), illetve egyesek a Logisztikai Központban látták a legnagyobb előrelépést.

A kérdőív alapján eddig próbáltuk a munkahelyteremtéssel, a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal, valamint a fejlesztésekkel kapcsolatos lakossági konzekvenciákat levonni, de az utolsó pontban - szintén több kérdést eredményeit összevonva - egy általános átfogó lakossági konzekvencia következne a település helyzetével és az utóbbi évtizedben mutatott változásával kapcsolatban.

Mint minden település esetében valószínűleg Nagypáliban is megvan az a réteg, aki nem ért egyet az ott zajló folyamatokkal, nem tudják egy-egy fejlesztés miért történik, esetleg felesleges pénzkidobásnak, energiapazarlásnak gondolják. Egy vezetésnek nagyon nehéz minden lakossági érdeket figyelembe venni, így mindig lesznek elégedetlenkedők. Ez egy kétoldalú kapcsolat, ahol a vezetőknek el kell magyaráznia mi miért történik és hogyan fog ezekből profitálni a település, illetve a másik oldalon a lakosságnak is nyitottnak, együttműködőnek kell lennie, hiszen mindezek a közösség javát is szolgálják.

A személyes tapasztalatok és a kérdőív eredményei is azt mondatják velem, hogy összességében a lakosság településről alkotott összeképe pozitív, elégedettek a Nagypáliiban zajló folyamatokkal, melynek háttérében egy stabil, javuló gazdasági környezet és egy erős település vezetés áll a polgármesterrel, a képviselő testülettel és a tenni akaró civil szervezetekkel karöltve. A válaszadók egy virágzó, folyamatosan fejlődő, rendezett, kulturált környezettel és fejlett infrastruktúrával rendelkező településről semmilyen okot nem látnának az elköltözésre, és mondják ezt annak fényében, hogy összességében a megkérdezettek saját anyagi helyzete szinte semmit nem változott az utóbbi évekhez képest, nem úgy, mint a településé.

4.1.6. Tervek a jövőre nézve

A kilencvenes évek közepétől az addig elmaradott és kifejezetten hátrányos helyzetben lévő településnek határozott elképzelései voltak a jövőt illetően. A kitűzött célok eléréséhez szemléletváltásra volt szükség, amit a fenntartható fejlődés teremtett meg. Az akkori vezetés tudta, hogy összefogással és közös munkával lehet csak eredményeket elérni különben a szebb és élhetőbb jövőről szőtt gondolatot megragadnak az álomképek világában.

Szerencsére ez nem így lett és a jövőbeli elképzelések valósággá váltak. A cél miszerint egy növekvő népességű, fiatalodó, a hagyományos falusias településképet megőrző, de az európai színvonalat is elérő településsé váljon Nagypáli minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy megvalósult. Bár még közel sem járnak az út végén, amit eddig letettek az asztalra az hazai és európai szinten is példásnak titulálható és ezt a szakma is kitüntetésekkel honorálja.¹⁸

Az egyik cikkben olvasva a polgármester büszkén említi a már többször – talán viccesen – is nekiszegezett kérdést, miszerint: „*Ez már Ausztria lenne?*”¹⁹ Mindenesetre az eddig elért eredményeik alapján már büszkéek lehetünk Nagypálira, de a település nem ragad le a jelen sikereinél, hiszen jó néhány elképzelés van a település jövőjét illetően, melyet elsősorban a megújuló energiaforrások használatában és a turisztikai vonzóerő növelésében látnak.

Az egyik legnagyobb volumenű hosszútávú fejlesztési projekt a Nagypáli **Technológiai Park** termelési és logisztikai rendszer lenne a hozzá kapcsolódó broiler csirke

---

¹⁸ Az országos Napkorona bajnokságban kétszer az első, egyszer a második helyet szerezték meg, a virágos Magyarországért rendezett versenyben két alkalommal is különdíjban részesültek, valamint a nemzetközi megújuló energia bajnokságban 3000 település közül a második helyet szerezték meg.

¹⁹ mno.hu

üzemmel, szárnyas vágóhíddal, tápkeverő üzemmel, mezőgazdasági területekkel és egy **Biogázérőmű** megépítésével. A működéséhez szükséges anyagok kis távolságban is elérhetőek lennének, illetve hő- és villamosenergia is felhasználhatóvá válna a rendszer többi eleme számára.

A megújuló energiáknál maradva már az építési munkálatok zajlanak a fotovoltaikus napelem telep, más néven **Energiaudvar Kert** kialakításához, ahol önkormányzati, nonprofit szervezeti és lakossági együttműködéssel biztosítanának lehetőséget a családok számára, hogy a megvásárolt termelőegységekkel akár ingyenesség tegyék villanyköltségeiket.

A mostani vezetés nagy kihasználatlan lehetőséget lát a turizmusban is, hiszen rengeteg potenciállal rendelkezik a település, amelyre a jövőben is építeni szeretnének. A teljesség igénye nélkül lássunk néhány jövőbeli ötletet, melyek a turisták és a helyi lakosság számára is kikapcsolódási lehetőségként szolgálhatnának.

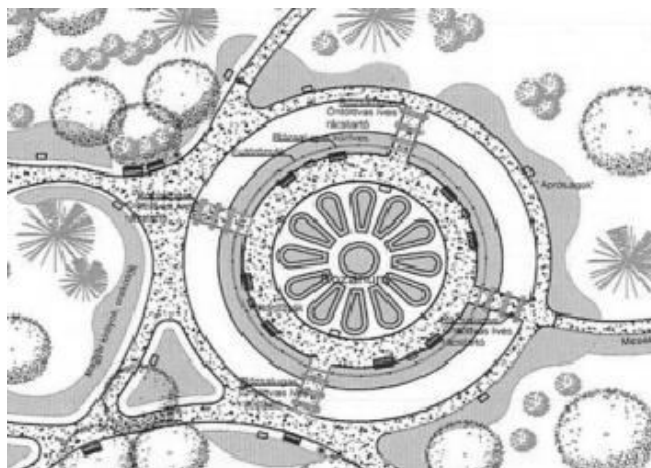
A közeljövő tervei között szerepel egy **Idegenforgalmi Központnak** a megépítése, amely irodaként, idegenforgalmi és információs pontként, a már működő Tourinform iroda jövőbeli székhelyeként, illetve szálláshelyként is szolgálna, így növelve a falusi szálláslehetőségek számát. A hosszútávú céloknál egy kb. 25 szobás szálloda is kilátásban van, addig is az önkormányzat a lakosságot próbálja meggyőzni vendégszobák és vendégházak kialakítására a már szintén működő Apartmanházon kívül.

Nem sokára befejezésre kerül a **Rózsakert** (8. kép) első ütemének kivitelezése is. Az 1,8 hektáros kertet a világhírű rózsanemesítő Márk Gergely tiszteletére alakítják ki, amely nem csak turisztikai látnivalóként, hanem egyben génbank is működne. A mintegy 6500 szálból álló kertben közel 650 féle rózsafajtát mutatnának be. A program második ütemében alternatív jövedelemszerzésként szántóföldi területen szeretnének rózsatermesztéssel lehetőséget biztosítani a lakosságnak. A harmadik ütemben rózsatermékek helyi előállító üzemét is tervezik.

Szintén az átadás küszöbénél tart a **Helyi Termék Kiállítótér** a település Ökopark nevezetű területén az Ökocentrum mellett. A kiállítótér egy földalatti épület lenne, amely helyi termékek bemutatására és fogyasztására lenne alkalmas, de közösségi célként bizonyos események lebonyolítására is szolgálhatna. Szorosan ide kapcsolódna a **Helyi Termék Előállító Üzem**, ahol fekete bogyós gyümölcsök végtermékeiből flavon²⁰ kivonatu termékeket állítanának elő.

---

²⁰ Csak természetes anyagokból állnak, könnyen felszívódnak és nem okoznak mellékhatásokat. Vitaminokat, ásványi anyagokat és nyomelemeket tartalmazva segítené az immunbetegségek és az allergia leküzdését, de táplálék-kiegészítőként is megfelelne.

8. kép: Részlet a Rózsakert tervdokumentációjából, a kör alakú rozáriummal, rózsafuttatóval

Forrás: zalatajkiado.hu

A kulturális turizmust segíteni az egykori iskola helyén tervezett **Művésztelep és Kiállítótér** Kisfaludy Stróbl Zsigmond szobrászművész tiszteletére, aki egykoron Nagypáliban végezte a hat elemi és édesapja is a településen tanított. Ezt a hagyományörző irányt szolgálná az eddig csak ötletként felmerült **Pajtaszínház** is, amely a régi szokások felelevenítéseként, együttesek, tánccsoportok fellépésének, illetve gasztronómiai események, versenyek, játékok szervezésének a helyszínéül szolgálhatna.

A település régóta tervezi egy esetleges **Sportcentrumnak** a megépítését és a munkálatok a jövő évtől kezdve meg is indulnának. Ennek első eleme lenne egy műfüves focipálya, majd a továbbiakban kombinált kosár- és kézilabdapályával, tornatermekkel, edzőtermekkel stb. egészítenék ki.

Nem is kell mondani, hogy a fejlesztések többsége az összetartozást, az együttműködést, az identitás pozitív irányba történő megerősítését is segíti. Az új lakóparki közösségnél már beszéltem a befogadás és az érdekérvényesítés nehézségeiről, ezért is választottak korábban egy un. nem képviselő alpolgármestert ebből a közösségből, aki a 2014-es önkormányzati választásoktól a képviselő testület tagjaként már nem csak konzultációs, hanem szavazati joggal is rendelkezik. Azonban a település tervezett közösségfejlesztői programjai is jó példaként szolgálhatnak más települések számára, hiszen többek között egy **civil fórum** és egy **tanácsnoki rendszer** bevezetését tervezik. Előbbi civil szervezetek vezetőit tömörítene, utóbbi a falu lakóiból választva utcaterületi képvisellel a képviselő testület mellett működne.

Az itt kiemelt jövőbeli fejlesztési lehetőségeken kívül számos egyéb ötletet fel lehetne még hozni, amely valamilyen formában elhangzott Nagypálival kapcsolatban. Az

adottságokra és előnyökre építve a megfelelő háttér birtokában végig szeretnének haladni a kijelölt úton, ezzel példát mutatva az országunk és a világ számára. Mindezekből jól látszik, hogy a településnek nem csak múltja, jelene, hanem jövője is van.

4.2. Csengőd: egy útját kereső agrártelepülés a Kiskunságból

4.2.1. A szocialista múlt hagyatéka

Csengőd egy tipikus alföldi község a Kiskunsági-Homokhátság szívében Kecskeméttől 50 km-re délnyugatra, az Akasztót átszelő 53-as főútvonaltól 6 km-re északkeletre. Az alföldi településekre jellemzően nagy területen, mintegy 49,9 km²-en fekszik, melyhez csendes tanyasi élet és kiterjedt mezőgazdasági területek párosulnak. A település állandó népessége a 2014. január 1.-jei adatok alapján 2041 fő²¹ volt.

A rendszerváltozást megelőző államszocializmusban három üzemtípust különböztettek meg: az állami gazdaságot, a termelőszövetkezeteket (TSZ) és a szakszövetkezeteket, melyek eltérő tulajdonformákat is jelentettek. Az állami gazdaságoknál a földek állami tulajdonban maradtak és a művelésüket bér munkások végezték, míg a másik két típus esetében a szövetkezeti tagoknak saját földjeik is lehettek, a különbség csupán a magánkézben lévő földterületek nagyságából eredt.²² Csengődön azért a **szakszövetkezeti rendszer** alakulhatott ki, mivel a heterogén talajadottságoknak köszönhetően akár 200 m-en belül több változó minőségű talajtípust különíthetünk el, így a TSZ-re jellemző mezőgazdasági nagyterületet nem lehetett kialakítani, emellett aranykorona értékben is gyengébb minőségűek voltak.

Csengőd főként a szőlő- és gyümölcstermesztéséről vált ismertté, mivel a kedvezőtlen adottságú homokos-agyagos talajon ezek a mélygyökerű növények tudtak a legjobban megtelepedni, így nem is véletlen, hogy ezek a területek maradtak magánkézben, míg a szántók, legelők közös használatba kerültek. A saját földön gazdálkodó tagoknak a kötelező vagyoni hozzájárulását vagy a föld aranykorona értéke után határozták meg vagy a bruttó termelésének a 10%-át kellett beadni, amely sokáig a szakszövetkezetek közös vagyonának az egyetlen forrását jelentette. (Kovács, 1987.) Ezt a vagyont vagy közös beruházásokra (pl. gépekre, pincészetre) fordították vagy vállalkozói tevékenységet (pl. vegyszer beszerzést, közös javak eladását) végeztek vele. A szakszövetkezeti tagoknak viszonylag sikerült megőrizni az önállóságukat is, így a tagsággal járó kötelezettségek mellett akár a saját

---

²¹ Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2014. január 1.

²² mek.niif.hu

értékesítésnél is nagyobb volt az önrendelkezésük, módjukban állt visszaforgatni a jövedelmüket a folyamatos termelés és a modernizálás érdekében, de akár az adminisztratív ismeretekre is jobban szert tudtak tenni, ezzel alkalmazkodva a sűrűn változó szabályozórendszer követelményeihez.²³

Röviden és tömören ezek mondhatók el a szakszövetkezeti rendszerekről és ez jellemezte a csengődöt is. Az itteni szövetkezet kb. 300 embert foglalkoztatott, ám a rendszerváltozás után minden összeomlott. Az állam és a szakszövetkezet részéről is leállt a garantált felvásárlás, a gazdák nem tudták eladni a terményeiket, fölöslegessé vált a munkaerő, így a gazdák és a bér munkások is az elszegényedés sorsára jutottak. A munkahelyek megszűnésével és a szakiskolák hiányában a fiatalokat semmi nem készítette arra, hogy a mezőgazdaságban dolgozzanak. A fiatalok elvándorlásából adódó népességszökkenés a település elöregedését is hozta magával, emellett az 2014. eleji népességszámot elnézve hamarosan 2000 fő alá eshet a lakosságszám, (2. táblázat) ami azt jelentené, hogy a saját önkormányzati hivatalának megszüntetésével a környékbeli 2000 fő alatti településekkel közös önkormányzati hivatalt kéne majd működtetnie.

Csengőd népességszámának és korösszetételének változása 2000 és 2012 között

2. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lakosságszám	2369	2357	2355	2338	2335	2318	2304	2289	2284	2251	2223	2185	2181
Korösszetétel, %													
<15	15,7	15,3	15,4	14,8	14,3	14,1	14,8	14,9	14,7	13,9	13,6	13,6	13,7
16-59	62,8	63,2	63,2	64,1	63,6	64,2	63,5	63,8	63,8	63,5	62,6	61,8	61,9
60<	21,5	21,5	21,4	21,1	22,1	21,7	21,7	21,3	21,5	22,6	23,8	24,6	24,4

Forrás: KSH T-STAR adatok alapján

Egy biztos a rendszerváltozás hatásai a mai napig érződnek a településem, amit legjobban a munkahelyek hiányával lehetne aposztrofálni. A települési vezetés mindent próbált megtenni az elmozdulás érdekében, átütő sikereket azonban a mai napig nem igazán sikerült elérni.

²³ mek.niif.hu

4.2.2. Helyi hős hiányában

Csengőd humánerőforrás háttere a maga módján megfelelőnek értékelhető, hiszen a kisebb pályázatok esetében az önkormányzat maga próbál eljárni és Rádulyné dr. Petrányi Júlia jegyző asszony személyében egy kiváló pályázatíró tudhat magának a település. Mivel a településnek nincs saját pályázatíró cégje, ezért a nagyobb pályázatok már külső cégekkel együttműködve kerülne kidolgozásra. Összességében az elmúlt 20 évben kb. 100 pályázat került megírásra és csak 1998 és 2010 között mintegy 750 millió Ft-nyi fejlesztés valósult meg.

Amit még ki lehet emelni, hogy 1995-ben a megyében elsőként létrehoztak egy az aktuális civil szervezetek vezetőit tömörítő **civil fórumot**, így közvetlenül a lakossági érdekek is meg tudnak jelenni. A Fórum egyfajta híd szerepet tölt be az önkormányzat és a közösség között, így biztosítják a helyi kontrollt. Amit viszont probléma Csengőd esetében az a helyi hős hiánya, aminek a helyi gazdaságfejlesztés egyik pillérének kéne lennie. Mit is kell ezalatt érteni?

Baltás Istvánt 1994-ben választották polgármesternek és 2014-ig töltötte be ezt a pozíciót. Regnálása alatt a településnek sikerült valamelyest talpra állnia, az anyagi helyzet stabilizálódott, a felvett hitelek visszafizetésre kerültek és Csengőd elindulhatott egy fejlődési pályán. Munkáját mindig a következő gondolat határozta meg: *„Aki el akar érni valamit az módszert keres, aki nem, az kifogást.”* A következő fejezet be is fogja mutatni az irányítása alatt elért eredményeket, azonban a közelmúlt eseményei mégis rávilágítottak arra, hogy valami mégsem működik megfelelően és széthúzás van a településen.

A volt polgármesternek nem sikerült ezt a helyi hős szerepet betöltenie, mint Kőcse Tibornak Nagypáliban. Természetesen benne is megvoltak azok az értékek, mint a lokálpatrióta szemlélet, a helyismeret, a szaktudás, a közösségért való tenni akarás, de a bizalmi tőke valahol elveszett a lakosság részéről és ez vezethetett a választási vereségéhez.

Ennek okát elsődlegesen a vállalkozó réteggel való rossz viszonyában látta. Nehezen tudott együttműködni a vállalkozókkal, emellett próbált fellépni mindennemű illegalitás ellen, így sok vállalkozás megszűnésre is kényszerült. A vállalkozókkal szembeni határozott fellépése mellett az is gondot jelentett Csengődnek, hogy földrajzi fekvéséből adódóan az autópályák, jelentősebb főútvonalak és a nagyvárosok is elkerülik, de maga az önkormányzat se talált igazán eszközt a vállalkozások fejlesztéséhez. Mivel a vállalkozói erőnek a hiánya közvetlenül összekapcsolódik a munkahelyek hiányával, valószínűleg hogy a lakosok egy részt ezt elégelte meg, ami egyébként a kérdőívek feldolgozásánál is visszaköszönt.

Baltás István a polgármesteri feladatai mellett a különböző társulásokban szerzett tisztségeivel is igyekezett Csengőd ismertségét, tekintélyét növelni és erősíteni, így többek között a 15 települést összefogó **Kiskőrösi Kistérségi Társulás** alelnökeként, a **Községi Önkormányzatok Országos Szövetségének** választmányi tagjaként és a **Hátsági Rekultivációs Önkormányzati Társulás** elnökeként is működött.

Bár a következő öt évet a lakosság már nem az ő irányítása alatt képzei el, azért a település elmúlt 20 évben elért eredményeit nem lehet tőle elvenni.

4.2.3. Eredmények 20 év távlatában

A mélyinterjúból kiderült, hogy az elsődleges szempont a megfelelő **infrastruktúra kiépítése** volt, hiszen ennek a megléte egy jó alapot szolgáltathat a település társadalmi és gazdasági fejlődéséhez, azonban ezt még korán sem lehetne helyi gazdaságfejlesztő tevékenységnek nevezni.

Irányításával teljes körűen kiépült a telefonhálózat, a vezetékes gáz, -víz, felújították a közvilágítást, az utakat, a járdákat, buszvárókat, több köz- és szociális intézményt, köztéri kamera rendszert építettek ki, települési tájékoztató táblákat helyeztek ki és a sort még lehetne folytatni. Amit nagyobb beruházásként el lehet könyvelni az a 2001-ben elkészült **Akasztó-Csengőd-Tabdi szennyvízcsatorna és tisztítómű** és a 2010-ben felújított **Kiskőrösi Többcélú Kistérségi Társulás (KTKT) Általános Iskola és Középiskola csengődi Általános Iskolája**. Az iskola meglétével Csengőd egy mikrotérségi szerepkört is betölt, emellett más pályázatok keretében újszerű tanulási- és oktatásszervezési programokat is meghonosítottak és az informatikai infrastruktúra is kiépítésre került.

Ami külön kiemelendő és Nagypálihoz hasonlóan szintén hozzájárulhat a közösségfejlesztéshez az az IKSZT-ként üzemelő **Dankó Pista Művelődési Ház** (9. kép), amely felújításával közösségi térként szolgálhat a község számára, internethozzáférést biztosít, könyvtár működik, különböző gyermek és felnőtt rendezvényeknek, eseményeknek, szakköröknek, civil szervezeteknek helyszíneként szolgál. Szintén a közösségi életet erősíti a volt szövetkezeti faház felújítása a Szabadidő Egyesület pályázatának segítségével vagy a vasút mellett egy régi épület lebontásával létrehozott park, amely egy játszótér hozzáadásával nem csak a felnőtteknek, hanem a gyerekeknek is kikapcsolódást kínál.

9. kép: **Dankó Pista Művelődési Ház**

Forrás: saját készítés

Kétségtelenül a **közösségfejlesztés** eme formái segítik összehozni az embereket, így egymás megismerésével jó kapcsolatok, egység, együttműködés alakulhat ki közöttük. Nagypálinak az új településrész kialakításával erre különösen fontos nagy hangsúlyt fektetni, de ahogy ott se, úgy Csengődnél se ez jelenti a legfontosabb pillért.

Mivel Csengőd létezését évtizedekig a primer szektor határozta meg, ezért ebből a profilból nem lehet egyik napról a másikra kilépni. Sajnálatosan a rendszerváltozás hatása itt is sokkoló volt, sokan munkájuk elvesztésére kényszerültek, ezért más szektorban, esetleg más településen kellett szerencsét próbálniuk. A munkalehetőségek és a szakiskolák hiányában a fiatalok elfordultak a mezőgazdaságtól. A tulajdonviszonyok megváltozása földvisszarendeződési problémákat vont maga után és mára a földek nagy része néhány család kezében összpontosul, ennek ellenére látok potenciált a gyümölcs- és zöldségtermesztésben, illetve az állattartásban egyaránt.

A **szőlőtermesztésnél** mutatkozik meg legjobban ez az egyenlőtlen birtokszerkezet, mivel a 600 hektárnyi terület 80%-a kb. 10 ember kezében van. Napjainkban már kevésbé jelentős az itteni borkészítés és a gazdák már a szőlőt megpróbálják eladni, mivel egyrésről nincs rajta jövedéki adó, másrésről a törvényi szabályozásoknak is nehéz megfelelni és a papírmunkáktól is megkímélik magukat. Az interjúkból egyértelműen kiderült, hogy nincs értelme energiát beleölni a borászatba. A szőlő mellett kb. 10 hektáron gyümölcstermesztés (pl. alma, őszibarack) is folyik.

A **zöldségtermesztés** esetében főként a paprikát és a spárgát lehet kiemelni. Előbbivel kb. 8-10 család foglalkozik, köztük a volt polgármester is, aki így próbál példát mutatni a lakosság számára. Kis területeken saját kertben próbálják megtermelni, mely nem csak saját

használatra, hanem helybeni értékesítésre is megy. A spárgára két vállalkozó szakosodott, így ők már életvitelszerűen, hosszútávon kb. 20 hektáron foglalkoznak a termesztésükkel. Itt már állandó munkaerőt is alkalmaznak és a megtermelt mennyiségtől függően a helybeni értékesítésen és más települések kiszolgálásán túl, akár exportra is van lehetőség.

Az **állattartásnál** kb. 6-8 családot lehetne megemlíteni, de a paletta elég színes. A szarvasmarha a legjelentősebb, ahol szintén a szigorú követelményekre hivatkozva csak élőállat eladás van, illetve a tejet helyben igyekeznek értékesíteni akár házhozszállítás formájában is.²⁴ A birkatartásnál elsősorban exportban (főként Olaszországba) gondolkodnak, ezen kívül némi sertés és baromfi is megjelenik a településen. Ezeken felül 10-15 család a méhészetben látta meg a lehetőséget.

Az itt bemutatott növénytermesztés és állattenyésztés jó törekvésnek bizonyulhatnak, amennyiben szorgalmazzák a helyben való értékesítést. A probléma ugyanaz, mint Nagypáli esetében, hogy hiába biztosít az önkormányzat helyet, nincs igazán kihasználva a termelői piac, nehezen tudják összehozni az eladói és a vevőkört, pedig Csengődnél pont ebben látnám az egyik kitörési lehetőséget.

A **közfoglalkoztatás** a másik terület, ahol az önkormányzat eredményeket tud felmutatni. A „**Csengődért dolgozom**” program az ország közfoglalkoztatási programjaiban is az első között volt 2000 környékén. Több év alatt került kidolgozásra és a legnagyobb feladat a lakossággal való elfogadtatása volt. A program segítségével végül sikerült egy gondolkodásmódot adni a településnek, emellett az eredményessége a környékbeli településeken is nagy visszhangot keltett és példaként szolgált számukra.

Csak az elmúlt négy évben 28 db rövidebb-hosszabb idejű foglalkoztatottságot biztosító pályázat került kidolgozásra. Ezek évente változó létszámmal kb. 70-90 embernek tudtak jövedelmet biztosítani, illetve egy kisebb részüket pedig visszavezetni a munka világába. A volt polgármester büszkén említette, hogy idén is 11 értékes emberüknek sikerült betörnie a munkaerőpiacra, ezzel is lehetőséget biztosítva új emberek felvételére a programba. A településre befolyó támogatások nem csak a munkabéreket biztosítják, hanem a foglalkoztatáshoz szükséges eszközpark fejlesztéséhez is hozzájárulnak, így többek között 2 db traktor, 2 db pótkocsi és egyéb más a munkát segítő eszköz került beszerzésre. A közmunkások keze nyomán rendezett lett a falukép és szinte a teljes önkormányzati vagyonkör felújításra került.

---

²⁴ A magas 4%-os zsírtartalommal nem mindenki van kibékülve

Ezen pályázatokon kívül az önkormányzat igyekszik felnőtt- és szakképzéseknek is helyet biztosítani a **kistérségi képző központ** kialakításával és a Türr István Képző és Kutató Intézet mellett társszervezőként részt venni bennük.

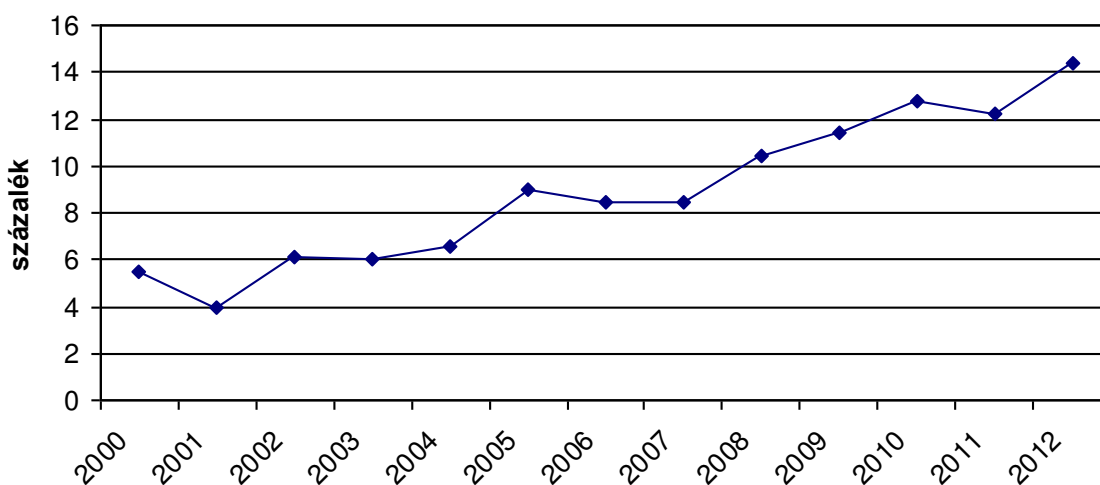
4.2.4. Lakossági megítélés

A kérdőívek feldolgozása hasonló szisztémára épült, mint Nagypáli esetében, tehát elsőként a **helyi munkaviszonyok és a munkahelyteremtés** következne, amely Csengőd esetében érzékeny témának minősül.

A mezőgazdaság szerepének csökkenése elég mély nyomot hagyott a település életében, hiszen a lakosság számára az elsődleges bevételi forrást jelentette. Napjainkban csupán néhány család megélhetését tudja biztosítani és akik kiszorultak ebből a szektorból, azoknak más területen kellett munkalehetőségek után nézniük, ha egyáltalán sikerrel jártak. A 2000-es évektől nézve folyamatosan nőtt a nyilvántartott (!) álláskeresők száma (3. ábra) és erre jelenthetett volna megoldást a vállalkozások munkahelyteremtő képessége. Ezek hiányában azonban nincs ami felszívna a meglévő munkaerőt, emellett a megvalósult fejlesztések sem igazán szolgáltak új munkahelyekkel. A közfoglalkoztatás és az átképzések jelenthettek némi mentsvárat a munka világába való visszataláláshoz, vagy akik tehetik inkább a környező nagyobb városokban (pl. Akasztón, Kiskőrösön) próbálnak szerencsét.

**A nyilvántartott álláskeresők aránya az aktív korú népességben belül Csengődön,
2000-2012**

3. ábra

Forrás: KSH T-Star adatok alapján

Ennek fényében talán nem is véletlen, hogy a válaszadók szinte mindegyike sokkal több munkahelyet szeretne látni a településen és a meglévő munkahelyek minőségileg is nehezen ütik meg az átlagot. Arra a kérdésre miszerint milyen eszközökkel lehetne javítani a település helyzetén és új munkahelyeket létrehozni, a megkérdezettek kb. felének nem igazán volt elképzelése, míg a másik fele elsősorban a vállalkozásösztönzésben és a megtermelt termékek feldolgozásában és értékesítésében látna lehetőséget. A közfoglalkoztatást a többség hasznos foglalkoztatási formának tartja, amely segíti megőrizni az emberi méltóságot, így Csengőd estében a későbbiekben is érdemes lehet az ebben rejlő lehetőségeket kiaknázni.

A **termények és szolgáltatások beszerzési csatornáit** illetően a gyümölcs-, zöldség- és húsfélékről az mondható el, hogy a megkérdezettek egy része még megpróbálja maga előállítani vagy a szűkebben vett család, rokonság köréből beszerezni, de egyre többen már a helyi boltokba vagy a közeli városokba mennek el értük. A tejtermékek esetében abszolút mértékben ez utóbbi érvényesül. Örömteli, hogy Nagypálival ellentétben itt már inkább találkoztam olyan a család által előállított termékkel (pl. paprika, szőlő, méz), amelyeket helyben vagy más településeken, esetleg kereskedelmi, termelői láncon keresztül próbálnak értékesíteni. Azt eddig is tudtuk, hogy a szőlő-, gyümölcs-, zöldségtermesztés és állattenyésztés a múltban jelentős volt Csengődön, ami némileg átöröklődött a jelenre is, de sokak szerint ezek az ágazatok a jövőben is meghatározóak lehetnek és foglalkoztatást is biztosíthatnak, még ha nem is olyan mértékben, mint ami a múltban jellemző volt.

A szolgáltatások esetében hasonló a helyzet, mint Nagypálinál, vagyis a kert- és állatgondozást, illetve a humán szolgáltatásokat maguk vagy család, rokonság körében oldják meg, míg a többi szolgáltatások beszerzési csatornáját a szakértelem megléte vagy hiánya dönti el.

Érdekes volt megvizsgálni, hogy a **megvalósult fejlesztések közül** vajon **melyiket értékelik a legfontosabbnak, legelőrevalóbbnak és milyen értékeket tudnának említeni a településsel kapcsolatban.** Az első kérdés esetében a válaszok nem fednek le valami széles kört, hiszen a közintézmények felújításán és a parkok kialakításán (10. kép) kívül nem sok mindent tudtak felhozni, sőt az is árulkodó, hogy a válaszadók jó része egyáltalán nem tudott olyan fejlesztést említeni, amit pozitívnak tudna értékelni. A másik kérdésnél a már ismert fejlesztésekből kiindulva a legnagyobb pozitívként az infrastruktúra kiépítését, a felújításokat és a tiszta, barátságos, rendezett környezetet említették, de itt is voltak olyanok, akik nem tudtak semmi pozitívumot elmondani.

10. kép: A vasútállomás mellett kialakított új közpark

Forrás: saját készítés

Ha a kérdőívek alapján összességében értékeljük a lakosságnak és a településnek az anyagi helyzetét, akkor egy ellentétes irányú folyamat látszik kirajzolódni. Saját helyzetüket többnyire stabilnak tartják vagy éppenséggel romlott az elmúlt évekhez képest, ezért egyesek főként a munkalehetőségek hiánya miatt látnának esélyt az elköltözésre, míg a településnél stabil vagy inkább javuló tendenciát vélnek felfedezni, és talán ezért is lehet az, hogy a településről alkotott összbenyomás a többség szemében inkább pozitív.

Az kétségtelen tény, hogy a végbement fejlesztések elsősorban nem a vállalkozásösztönzést, a munkahelyteremtést szolgálták és a választásokkor ez nagyban rányomhatta a bélyegét a lakossági döntésekre, de az önkormányzat ügyelt is arra, hogy semmilyen adósságba ne verjék bele magukat, így stabil anyagi körülmények között fejlődő pályán tudtak maradni. Ez utóbbi megállapítás napjainkban kevés önkormányzatról mondható el.

4.2.5. A jövő új irányítással

Mint arról korábban szó volt a 2014-es önkormányzati választások – váratlanul vagy nem váratlanul – fordulatot hoztak Csengőd életébe. A szorosra sikerült választási eredmény jól jelzi a lakosság megosztottságát, ahol mindössze nyolc szavaz döntött az újonnan

kinevezett polgármester, Lajter Ferenc javára. A következő öt évben²⁵ az irányításával egy új fejezet kezdődik a településen és csak a ciklus végére derül ki mennyiben sikerül megvalósítani az elérni kívánt célkitűzéseket. Természetesen a választások óta eltelt egy hónap alatt nehéz lenne bármiféle eredményről is beszámolni, ezért az új polgármester néhány jövőbeli elképzelése kerülne felvázolásra.

Amit mindenképpen szükséges kiemelni és nem csak Lajter Ferenc, hanem már Baltás István jövőbeli elképzelései között is szerepelt az a **csengődi meggy** (11. kép) helyi termékként való visszaemelés a gazdaságba. Ennek a meggyfajtának a korai sarjait még az első világháború idején Boszniában harcoló magyar katonák hozták be Csengőd-Akasztó környékére, amit akkor még bosnyák meggynek neveztek. Apostol János az 1990-es évek elején a bosnyák meggy fajtakörből szelektálta. Magas a színezőanyag- és a beltartalma, nagy termőképességű, bőlevű, édes-savas ízű, vékonyhéjú, kisméretű, de nehezen tűri a szállítást, ezért szorult ki korábban is a piacról. Az egyik legkorábbi meggyfajta, ami saját fogyasztásra és feldolgozásra egyaránt alkalmas. Kedvező tulajdonságai miatt két éve újra elővették a szaporító üzem génbankjából, hogy helyi márkaként újra visszakerüljön Csengődre.

11. kép: Csengődi meggy

Forrás: syringa.hu

Az új polgármester programja „*A vonzó, marasztaló és megtartó Csengőd*” címet viselte, amit az összefogáson és együttműködésen alapuló közösségi kormányzással lehet csak elérni. Az egyik legfontosabb pont a fenntarthatóságnak a megteremtése, amihez a helyben lakó fiatalok megtartása, marasztalása szükséges. Támogatni kell az oktatásukat, nevelésüket, hogy a közösség tagjának érezzék magukat, ehhez persze elengedhetetlen, hogy ösztönözzük a helyi vállalkozásokat és új munkahelyek teremtsünk. Ezért jó ötletnek tűnhet pl. az **Ifjúsági**

---

²⁵ Az új alaptörvény értelmében az önkormányzati választásokat a 2014-es választástól kezdve a korábbi négy év helyet öt évente fogják tartani.

Önkormányzat létrehozása, amely a község segíteni szándékozó fiataljait hozná össze és mintegy társönkormányzatként véleményekkel, javaslatokkal, ötletekkel segíthetnék a képviselő testület munkáját. Ezzel az összefogással a későbbiekben akár egy erős helyi kötődéssel bíró, vállalkozó szellemű réteg nőhetne ki, amely fellendíthetné a jövőbeli helyi gazdaságát. A megtartás és a marasztalás mellett, azonban ott van a vonzóvá tétel, hogy a „Csengődiek haza” címszóval a korábban elvándorlók részére adjunk lehetőséget a visszaköltözésre, segítsük a lakáshoz jutásukat és új munkahelyek révén a hosszú távra való berendezkedésüket. Ezzel a szemléletváltással kell következő évek fejlesztéspolitikáját megalapozni.

Láthatóan a jövő sikerének kulcsa a munkahelyteremtésben fog rejleni, ezért a jövőbeli tervek között szerepel többek között a **chili paprika** gyógynövényként való termesztése a jelenlegi paprikatermesztést kiegészítve. A chilit sokak csak fűszernövényként tartják számon, de a benne megtalálható vitaminok az egészségre is jó hatással vannak és speciális, egyedi eljárásokkal ipari mennyiségben ezek kinyerhetővé válnak. A termelésbe beszálló helyi vállalkozók és az erre nyitott lakosság részére piacot lehetne teremteni, egy üzem felhúzásával pedig a helyi feldolgozásra is lehetőség nyílhatna.

Egy másik - már nagyobb volumenű - fejlesztési projekt az egészségügy és a turisztika vonalán haladva egy **egészségközpont, gyógy- és wellness centrum** létrehozása lenne nyugdíjas otthonnal kiegészítve. Első hallásra merész elgondolásnak tűnhet, melyhez komoly befektető hálózat és kapcsolatok szükségeltetnek. Lajter Ferenc vállalkozóként pénzügyi és gazdasági téren is elég tapasztalattal rendelkezik és kiterjedt kapcsolatrendszerrel dolgozik, ezért ennek megvalósítása talán nem is tűnhet lehetetlen feladatnak. Vállalkozóként szerzett tapasztalatait szeretné Csengőd javára fordítani és ennek gyümölcse lehet az egészségcentrum is. Kérdés ez mennyire érne meg Csengődnek, egyáltalán ki lenne-e használva, főleg annak fényében, hogy a közeli Kiskörösön már üzemel egy hasonló létesítmény.

A demográfia mutatókat nézve a jelenlegi tendencia egy rohamos csökkenő és elöregedő népességet mutat, ezért az elsődleges célkitűzésnek a népességcsökkenés megállításának kell lennie. Ennek érdekében még vonzóbbá kell tenni a települést és mindent meg kell tenni a fiatalok maradását illetően és segíteni kell a letelepedni szándékozókat. A célok eléréséhez azonban munkahelyteremtő beruházásokra van szükség és ehhez jelenthet megoldást a helyi gazdaságfejlesztés eszköztára. (4. ábra)

A lokális szereplőknek a helyi adottságokhoz mérten kell megválasztaniuk az eszközöket, mint azt Nagypálinál több formában is láthattuk. Csengődnél az egészségközpont még nem tudni mennyire fog sikerre vezetni, mindenesetre az egyik pillérként a továbbiakban

is gyümölcs- és zöldségtermesztésben látnék lehetőséget. Az önkormányzati vezetésnek mindent meg kell tennie, hogy a lakosság erre nyitott részét bevonja a helyi gazdaságba (pl. szakképzéseket szervezhet, ötleteket, eszközöket nyújthat a termesztéshez, helyet biztosíthat a helyi értékesítéshez, nagyobb méretekben a vállalkozások létrejöttét segítheti), illetve a csengődi meggy helyi terméként való visszahozása egy újabb lökést adhat a gazdaságnak és büszkévé teheti a helyi közösséget.

Egy másik jövőbeli pillér az eddig is jól működő közfoglalkoztatási rendszer lehet, hogy a foglalkoztatottság és ne a szociális irányba vezessük az embereket. Ennek a gyakorlatnak az alapjait Baltás István vezetésével már letette az önkormányzat, de a foglalkoztatotti kör szélesítésével még többen kerülhetnének ki a munkaerő piacra, így reménykedjünk, hogy a jövőbeli vezetés is megragadja az ebben rejlő lehetőségeket.

Helyi gazdaságfejlesztési eszközök

4. ábra

Forrás: Czene-Ricz (2010): Területfejlesztési füzetek 2.

5. Nagypáli és Csengőd a HGF modell tükrében

Miután bemutatásra került a két település gazdaság- és társadalomfejlesztő tevékenysége a HGF modellel kapcsolatos kutatási kérdést járnánk végig, miszerint a kiemelt pillérek milyen formában jelennek meg és milyen hangsúly helyeződik rájuk Nagypáliban és Csengődnél. Tisztában vagyunk azzal a ténnyel, hogy egy település fejlődési pályáját számos tényező befolyásolhatja, mint pl. a rendszerváltozás hatásai, a földrajzi fekvés, eltérő természeti adottságok, de a modellemben szereplő HGF pillérek megléte vagy hiánya ugyanúgy befolyásoló hatással bírhat, és a Nagypáli és Csengőd által bejárt eltérő fejlődési pályára ezek is jó magyarázatul szolgálnak.

Itt van máris az **első pillér**, ami **helyi termék, szolgáltatás, ötlet** címén került megnevezésre. A legtöbben a helyi terméket szokták egy ilyen emblematikus pontként megemlíteni minden HGF tevékenység esetében, de további két pont is beemelésre került. Bár kiemelésre érdemes helyi szolgáltatást egyik település esetében se tudnék elmondani, nem úgy mint helyi ötletet, ami szorosan összefügg a 3. ábrán olvasható **szemléletformálással**. A fenntarthatóságot szemléletváltással is meg lehet teremteni, erre kitűnő példaként szolgál Nagypálinak a megújuló energiaforrások felé való fordulása, amit az önkormányzat kezdeményezésével a lakosság is egyre inkább kezd átvenni. A zöld gondolatok hozzásegítenek egy élhetőbb, tisztább helyi környezet megteremtéséhez, a kiadások csökkentéséhez és hosszabb távon a beruházások is megtérülnek. Hasonló szemléletváltásnak értékelhető a Lakópark létrehozása is, mellyen sikerült megállítani a népességsökkenést és az elöregedést a faluban. Csengődnél a szemléletváltást csakis a munkahelyteremtő tevékenységekkel lehetne megteremteni, de a törekvések még egyenlőre kevésnek bizonyultak.

A helyi termékek felfuttatásában még egyik településnek sem sikerült átütő eredményeket elérni, de legalább az igyekezet megvan mindkét fél részéről. Csengődnél egyértelműen a csengődi meggy jelenthetne áttörést a ráépült feldolgozóüzemmel együtt, addig is a jelen a paprika- és spárgatermesztésben van. Nagypálinál kimondottan helyi terméket nehezen lehetne említeni (talán a méz és a bor), mindenesetre a jelenlegi faházakkal és a jövőben a Helyi Termék Előállító Üzemmel, a Helyi Termék Kiállítótérrel és a Nagypáli helyi termék pályázattal is ezt a vonalat igyekeznek erősíteni.

A két eltérő fejlődési pálya elsődleges magyarázatára a **második pillér** szolgál. Mindkét polgármesterben megvoltak azok az értékek, melyekkel a település első embereként

rendelkezniük kell, ezt igazolja Baltás István 20 éves polgármesteri pozíciója és Kőcse Tibor már 18 éve tartó irányítása is. A **helyi hős** titulust azonban nem mindenkiire lehet ráaggatni. Kőcse Tibor által bevezetett zöld gondolkodás meg tudott ragadni Nagypáliban, emellett a helyi gazdaság sokszínűsége is megmutatkozik, munkahelyeket tudtak teremteni. A helyi közösséggel való kapcsolata közvetlen, meghallgatja a problémákat, próbál mindenkinek segíteni cserébe ő is nyitott fülekre talál, megfogadják a tanácsait, kéréseit. Név szerint ismeri a régi és új lakosokat is, tudja ki hol lakik, és ez annak ellenére példás, hogy alapvetően egy kis településről beszélünk. A helyi közösségben meglévő bizalmi tőke az egyik legfontosabb tényező, amiért Kőcse Tiborra helyi hősként tekinthetünk.

Baltás Istvánnak a közösséggel való kapcsolatáról nem sok információt szereztem, de a választási eredmények által mutatott széthúzást elnézve valószínűleg ez a bizalmi tőke hiányzott a lakosság egyik feléből. A kérdőívezés során az egyik lakos azt mondta, hogy ennek a változásnak már korábban meg kellett volna esnie, de ellenjelölt hiányában eddig nem volt lehetőség. Egy elhangzott véleményből természetesen nem szabad messzemenő következtetéseket levonni, mindenesetre ez a változás most megtörtént és a jövő egy új vezetés kezébe van.

A **harmadik pillér**ként megjelenő **helyi közösségnél** hasonló és eltérő elemeket is találhatunk. A közösségfejlesztő tevékenység mindkét településen bizonyos formában jelen vannak, hiszen az IKSZT-k és a különböző rendezvények, események, programok is – bár ezek Csengőd esetében most nem kerültek kihangsúlyozásra – ezt próbálják szolgálni. A közösségi érdekek a civil szervezeteken keresztül mindkét településen meg tudnak jelenni és a csengődi civil fórum is ezt hivatott előidézni, míg Nagypáliban ugyanezt szeretnék létrehozni kiegészítve egy tanácsnoki rendszerrel is.

Nagypálinál az összekovácsolódás pusztán a lakosságszám miatt is könnyebben mehet, de a folyamatosan bővülő Lakópark miatt ez nálunk prioritást is élvez. Csengődnél pont a nagyobb népességszám miatt nehezebb a közösség körében megtalálni az összhangot és a választások is inkább széthúzást sejtetnek. Nagypáliban egy erősebb és összetartóbb közösség található, míg Csengőd esetében némi erőfeszítéssel és az önkormányzat segítségével ugyanezt a szintet el lehetne érni.

6. Összegzés

A globalizáció napjaink egyik legmeghatározóbb háttérfolyamatának tekinthető, mely egy külső függési viszonyba sodorja a helyi közösségeket, mivel a lokális gazdaság figyelmét az endogén erőforrások felől a külső erőforrások felé tereli. Ez a szemlélet hosszú távon semmi esetre sem eredményez fenntarthatóságot, ezért idővel a globális világ felé mutatott meghatározottságot egyre inkább a helyi, egyedi értékeken alapuló önellátásra való törekvés váltotta fel, ami már összhangba van a helyi gazdaságfejlesztés legfőbb paradigmájával a fenntarthatósággal. Természetesen ez a függetlenedés nem jelentett teljes elzárkózást a külvilágtól, hiszen a tudás és az információhalmaz kívülről érkezik, de ez a fajta védekező mechanizmus hozzájárult a gazdaság lokalizációjához, egyben segítette a globális versenybe való bekapcsolódást.

A lokalizáció erősödésével a helyi szint jelentősége egyre inkább felértékelődött, de területi értelmezése még mindig széles skálán és egyáltalán nem mindegy mit tekintünk a kutatásunk kiindulópontjának. A lokális szint kijelölése alapvetően lehatárolja a kutatás további menetét, mint az alulról és felülről jövő kezdeményezés erősségét és egymáshoz való viszonyát, a bevonható szereplői kört, az elérendő célokat, a bevonható eszközöket és még lehetne sorolni. Számomra a helyi szint területi lehatárolásánál mindig a település jelenik meg elsődlegesen és az esettanulmányok kidolgozásánál is ezt az elvet követtem.

A helyi gazdaságfejlesztés definíciós meghatározásánál is hasonló a helyzet, mivel csupán a szerzőn múlik mire helyeződik a hangsúly a vizsgálat során. Az ezzel kapcsolatos nézőpontomba az összerakott definíció és az elkészített modell nyújt betekintést. Mind két esetben tehát elmondható, hogy a megítélésük a kutatást végző személyhez köthető.

A Nagypáliban és Csengődön zajló folyamatok megismerése után egyesekben felmerülhet a kérdés, hogy az itt zajló folyamatokat egyáltalán definiálhatjuk-e helyi gazdaságfejlesztésnek. A kérdés megválaszolásával kapcsolatban osztanám Váry Zsolt (2013) azon gondolatát, miszerint az tekinthető helyi gazdaságfejlesztési esettanulmánynak, amit a szerző akként definiál. Ennek alapján Nagypáli abszolút beleillik a 3.4. fejezetben fejtegetett helyi gazdaságfejlesztési profilba, ami az 5. fejezetben is érzékelhető, míg Csengőd esetében csak halvány jelek és törekvések vannak ezzel kapcsolatban.

A felvonultatott helyi gazdaságfejlesztési eszközök tárháza is sokkal színesebb Nagypáli esetében. Ha visszatekintünk a 3. ábra által bemutatott eszközökre, akkor majdnem minden pontban jeleskedik, így pl. a szemléletformálást, közösség- és vállalkozásfejlesztést,

pénzügyi ösztönzőket, a gazdasági együttműködéseket, önkormányzati gazdasági tevékenységeket, de még a szakképzéseket is ide lehetne sorolni, sőt a jövőt illetően a termékfejlesztésben és –marketingelésben is van lehetőség. Csengődnél korán se lehetne ennyi eszközt felvonultatni, esetleg a szakképzéseket lehetne kiemelni, illetve ha a közfoglalkoztatást külön eszközként beemeljük. A közösség-, termék- és vállalkozásfejlesztésre mindenképpen nagyobb hangsúlyt kéne fektetni a későbbiekben, bár ez utóbbi kettőre már vannak tervek a jövőre nézve.

A különbség nem csak a felvonultatott eszközökben jelentkezik, hanem a fejlesztések munkahelyteremtő képességében is. Nagypáliban az eddig megvalósult beruházások is szolgáltak több-kevesebb új munkalehetőséget, míg Csengőd eddig nem sok jelét mutatta az ilyen irányú törekvéseknek. A nagypáli terveket ismerve továbbra is igyekeznek még több munkahelyet létrehozni és remélhetőleg Csengődön is elindul egy ilyen irányú folyamat, ahol elsősorban a vállalkozások odacsábításával és a helyi piac élénkítésével lehetne eredményeket elérni. Természetesen mindkét településen a pályázati források jelentik az elsődleges garanciát, de a továbbiakban is a belső erőforrásokra alapozva kell kiaknázniuk a lehetőségeket.

Az itt megfogalmazott gondolatok válaszként szolgálnak a bevezető részben feltett kérdésekre. Ezek a kérdések jelentették a kutatómunka fő vonalát és a szakavatott szerzői vélemények mellett szubjektív álláspontok megfogalmazására is sarkaltak, melyek akár jó vitalapként is szolgálhatnak a jövőben a témában vizsgálódó kutatók körében.

A Nagypáliban és Csengődön szerzett tapasztalatokkal sikerült mélyebb ismeretekre szert tennem és jobban megismerni a helyi gazdaság és társadalom mögött húzódó folyamatokat. Remélhetőleg a jövőben még több települési gyakorlatot ismerhetek meg és még több tapasztalatra tehetek szert a helyi gazdaságfejlesztés területén.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném megköszönni a felkészítő tanáromnak, Schwertner Jánosnak a konzultációk során adott szakmai tanácsait, illetve Takács László doktorandusznak, volt évfolyamtársamnak az együttműködését, hogy a témában szerzett tapasztalatait megosztva segítségemre volt a Nagypáliban végzett kutatómunkámban.

Forrásjegyzék

Szakirodalmi források

- Bajmócy Zoltán (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. JATEPress, Szeged, 13-135. o.
- Bakonyi Eszter (2005): A globalizáció kiáltványának kritikai olvasata. Információs társadalom, 5. 3. 95-104. o.
- Clark, Greg – Huxley, Joe – Mountford, Debra (2010): Organising Local Economic Development. OECD, 22. o.
- Czene Zsolt – Ricz Judit (szerk.) (2010.): Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési füzetek 2. VÁTI Nonprofit Kft., Budapest
- G. Fekete Éva (2001): Innovációk a kistérségi fejlesztésben. Tér és Társadalom, 15. 3-4. 39-53. o.
- G. Fekete Éva (2011): Gondolatok a „helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok” c. esettanulmány-kötet apropóján. Területi Statisztika 14. (51.) 4. 445-447. o.
- H. Makkos Dalma – Schwertner János – Ónodi Zsolt (2012): Kincs ami nincs – Esettanulmány, mint módszer a helyi gazdaság-fejlesztési kezdeményezések értékelésében és tervezésében. 1-2. 25-31. o.
- Kerényi Attila (2006): Általános környezetvédelem. Mozaik Kiadó, Szeged, 275-276. o.
- Kígyóssy Gábor – Czene Zsolt (2012): Lehetőségeink a helyi gazdaságfejlesztésre. Falu Város Régió, 1-2. 5-10. o.
- Kovács Teréz (1987): Generációs különbségek a szakszövetkezeti tagság körében. Tér és Társadalom, 1. 2. 49-50. o.
- Lengyel Imre (2003): Verseny és területi fejlődés: Térségek Versenyképessége Magyarországon. JATEPress, Szeged, 3-22.o.
- Mezei Cecília (2006): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. Tér és Társadalom, 20. 4. 85-96. o.

- Mezei Cecília (2012): Helyi gazdaságfejlesztés alulnézetből. In: Dialógus a regionális tudományról. (szerk.: Rechnitzer János – Rácz Szilárd), Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Magyar Regionális Tudományi Társaság, Győr, 171-179. o.
- Nagypáli Község Önkormányzata (2006): Nagypáli múltja, jelene és jövője. Helytörténeti Kiadvány, Fotó Európa Kiadó
- Nemes Nagy József (2009): Terek, helyek, régiók. Akadémiai Kiadó, Budapest, 152-155. o.
- Pálné Kovács Ildikó (2003): A területfejlesztés irányítása. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola Habilitáció Előadások sorozata, Pécs, 10-15. o.
- Petrás Ede (2005): Lokalizációs és lokális identitás a globalizáció korában. Szociológiai Szemle, 4. 85-98. o.
- Swinburn, Gwen – Goga, Soraya – Murphy, Fergus (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve (ford.: Lányi Dániel), The World Bank, Washington, D.C., 107. o.
- Váry Zsolt (2013): A helyi gazdaságfejlesztés elméletének megjelenése a hazai szakirodalomban és fejlesztéspolitikában (diplomamunka). ELTE Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

Internetes források

- A mezőgazdaság üzemszervezete, munkaerőigénye, a munka jellegének megváltozása
<http://mek.niif.hu/02100/02152/html/08/434.html> Letöltés: 2014. november 19.
- Almássy Tamás: Szivárványgazdaság. Egy emberi léptékű világ lehetősége
<http://www.okotaj.hu/szamok/27-28/auton4.html> Letöltés: 2014. február 10.
- Egy magyar falu, amelynek a világ minden tájáról csodájára járnak – Magyar Nemzet Online
 cikke Nagypáliról
http://mno.hu/migr/egy_magyar_falu_amelynek_a_vilag_minden_tajarol_csodajara_jarnak-187309 Letöltés: 2014. április 20.
- Észak-Nyugat Zala. Kistérségi havilap. XII. évfolyam 5. szám, 2011. május
www.zalatajkiado.hu/ujsagok/enyzala/eszaknyugatzala_2011_05.pdf
 Letöltés: 2014. november 25.

Észak-Nyugat Zala. Kistérségi havilap. XV. évfolyam 3. szám, 2014. március

http://www.zalatajkiado.hu/ujsagok/enyzala/eszaknyugatzala_2014_03.pdf

Letöltés: 2014. december 2.

Kép a csengődi meggyről

syringa.hu/kinalat/noveny/gyumolcsfa/csengodi-meggy/ Letöltés: 2014. december 2.

Nemzetközi Munkaügyi Szervezet angol nyelvű oldala

<http://www.ilo.org/global/topics/employment-promotion/local-economic-development/lang--en/index.htm> Letöltés: 2014. március 4.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2013

<http://nfft.hu/assets/NFFT-HUN-web.pdf> Letöltés: 2014. április 10.

UN-HABITAT: Promoting Local Economic Development through Strategic Planning – 2005

<http://mirror.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=1922>

Letöltés: 2014. március 4.

Vidékfejlesztési és agrárgazdasági tudás megosztó portál rövid oktatási anyaga a lokalitásról

<http://www.vidékfejlesztés.net/oktatas/vidékfejlesztési-tananyag/globalitas-regionalitas-es-lokalitas-a-vidékfejlesztésben/lokalitas.html> Letöltés: 2014. március 2.

Adatok forrása

KSH T-STAR adatbázis

Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2014. január 1.

Mellékletek

1. Melléklet: Mélyinterjúk jegyzéke

Nagypáli (interjúk készítése: 2014. 04. 16-17.)

1. Interjú **Köcse Tibor** polgármesterrel, aki saját autójával vezetett végig a településen és mutatott be minden megvalósult vagy megvalósulás alatt álló fejlesztést, illetve kitért a jövőt érintő kérdésekre is.

2. Interjú **Lochuk Nikoletta** projektmenedzserrel, aki hasznos információkkal látott el a település pályázási gyakorlatáról. 2010. júniusa óta tölti be ezt a pozíciót.

Készítette: Takács László

3. Interjú **Simon Attila** képviselővel, korábbi nem képviselős alpolgármesterrel, aki feleségével a kisgyermekük és a környezetváltás miatt költözött el Zalaegerszegről Nagypáliba 2007 nyarán. A polgármestert a ház építése során ismerte meg, aki később az új Lakóparkot képviselve felkérte nem képviselős alpolgármesternek.

Készítette: Takács László

4. Interjú **Rózsás Miklóssal**, a Göcsej-Hegyhát LEADER Egyesület vezetőjével, aki végzettségét tekintve építőmérnök és Vasváron él. 2000 óta dolgozik a települések szolgáltatásfejlesztésében és 2008 óta a vidékfejlesztésében. Az interjú alatt sikerült több információt megtudnom az Egyesület és Nagypáli kapcsolatáról.

Készítette: Takács László

5. Interjú **Farkas Ferencnével** az IKSZT munkatársával, aki 1986 óta él a településen és 2004 –től dolgozik az önkormányzatnál könyvtárosként. A vele való beszélgetés során főleg a civil szektort ismerhettem meg behatóbban.

Készítette: Takács László

6. Interjú **Balla László** helyi lakossal, aki végzettségét tekintve mérlegképes könyvelő, jelenleg nyugdíjas éveit éli. A vele készített interjúban megtudtam, hogy mindig is valamiféle nosztalgikus érzést érzett a dombsági tájak iránt, ezért az alföldi életet felhagyva (Hajdúböszörményben éltek) feleségével úgy döntött, hogy a Zalaegerszegen dolgozó gyermeküket követve a környéken szeretnének új életet élni, így kerültek 2003-ban Nagypálira.

Készítette: Takács László

A képen szereplő 3. személy Balla László felesége, Balla Lászlóné.

Csengőd (interjúk készítése: 2014. 10. 31.)

1. Interjú **Baltás István** volt polgármesterrel, aki bemutatta, hogy a rendszerváltozás hatására miért kellett kényszerpályán mozognia a településnek, milyen változások, fejlesztések történtek Csengődön az irányítása alatt és miért nem sikerült megtalálnia az összhangot a vállalkozói réteggel, illetve **Rádulnyé dr. Petrányi Júlia** jegyző asszony pedig a településen zajló közmunkaprogramba, felnőttképzésekbe, a település pályázási gyakorlatába és a térségi kapcsolataiba vezetett be.

Készítette: önkormányzat egyik munkatársa

2. Interjú **Lajter Ferenc** polgármesterrel, aki bevezetett a település jövőjét érintő kérdésekbe.
3. Interjú **Gál Lászlóné** helyi lakossal, volt szakszövetkezeti főkönyvelő helyettessel, aki hasznos információkkal látott el a település szakszövetkezeti múltját illetően.
4. Interjú **Batiz Attila** magángazdával és a szennyvíztelep vezetőjével, és **Bíber József** magángazdával és volt képviselővel, akiktől elsősorban a helyi gazdaság gyümölcs-, szőlő-, zöldségtermesztő és állattenyésztő oldalát ismerhettem meg.
6. Interjú **Németh Mihálynéval** a Helytörténeti Emlékház gondnokával, akitől a beszélgetés során számos plusz információhoz jutottam a települési közösséget és gazdaságot érintő kérdésekben egyaránt.

Készítette: IKSZT egyik munkatársa

2. Melléklet: Mélyinterjúk tematikus struktúrája

1.1. Az interjúalany lényeges személyes adatai, információk

1.2. Az interjúalany kapcsolata a településsel

Mióta és milyen minőségben él a településen? vagy Mióta és milyen módon kötődik a településhez?

2.1. A település megítélése

Melyek a kiemelkedően kedvező ill. kedvezőtlen adottságok?

Milyen a szomszéd településekhez való viszonya?

2.2 A települési önkormányzat működése

Hogyan ítéli meg a testület működését?

Ismeri-e a település pénzügyi helyzetét? Amennyiben igen, miként ítéli meg?

3.0 A település adottságai

3.1. Infrastrukturális és közlekedési helyzet

Miként ítéli meg a település intézményi ellátottságát?

Mely települések felé irányul (igazgatás, oktatás, egészségügy, kultúra, gazdaság szempontjából) a legjelentősebb közlekedési kapcsolat?

3.2 Humán erőforrás megítélése

Megítélése szerint fékezi-e a település működését a településen élők kor összetétele; a bevándorlás- elvándorlás; a településen élők etnikai összetétele?

Bizonyítható, hogy az iskolázatlanság, képzetlenség a településen megélhetési gondokkal jár?

A településről elköltözők milyen ok miatt döntenek így?

3.3. A település gazdasága

Milyennek látja a település gazdasági súlyát, foglalkoztatási kínálatát?

Ön szerint vannak más megfontolandó célok is a munkahelyek megtartása és újak létrehozása esetében?

Hallotta-e már a helyi gazdaság kifejezést? Ön szerint mit jelent ez?

Hogyan ítéli meg a településen a helyi gazdaság súlyát? Miként vélekedik a jövőjéről?

Gondolkodtak helyi fizetőeszköz bevezetésén?

Jellemzők-e a helyi piacok, vásárok a településre?

Megítélése szerint hány embernek jelentett a múltban és jelenthet a jövőben jövedelmet a megjelölt termékekkel, szolgáltatásokkal való foglalatosság?

Milyen termékek, szolgáltatások lennének érdemesek arra, hogy viseljék a település nevét?

4.0 Foglalkoztatás, munkaerő-piac

Mi a véleménye a közfoglalkoztatásról?

4.1 Foglalkoztatási technikák és gyakorlatok

Milyen pozitív foglalkoztatási formákat ismer a településen?

Ezek a kezdeményezések kihez köthetőek?

Milyen új munkahelyeket lehetne létrehozni a településen?

A jó foglalkoztatási ötletek, javaslatok megvalósításának mi az akadálya? (pl. jogi, személyi, intézményi, anyagi, mentalitásbeli problémák)

5. Helyi közélet

A munkanélküliség leküzdésében a foglalkoztatás élénkítésében, mely civil szervezetek, egyházak és egyéb szereplők tudnak segíteni?

Kért-e Öntől munkanélküli segítséget? Hogyan tudott segíteni?

3. Melléklet: Kérdőív

SZŰRŐKÉRDÉS: Ezen a településen él?

- ☐ igen ☐ másik településen élek, de erős a kötődésem ehhez a településhez
☐ nem itt élek és nem is kötődöm erősen ehhez a településhez

Amennyiben az utolsó lehetőséget jelölte meg, köszönjük együttműködését, de kutatásunkban csak a településen élő vagy ahhoz erősen kötődő lakosok vehetnek részt. Ha az első két lehetőség valamelyikét jelölte meg, kérjük, töltsse ki az egész kérdőívet!

KÉRÜNK, HOGY LEHETŐLEG MINDEN KÉRDÉSRE VÁLASZOLJON!

1. Férfi vagy Nő? Tegyen X-et a megfelelő kockába! ☐ -férfi ☐ -nő

2. Milyen korú? Tegyen X-et a megfelelő kockába!

16 évnél fiatalabb ☐ 16-34 éves ☐ 35-64 éves ☐ 65 év feletti ☐

3. Mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

Végzettség	Iskolafok
	kevesebb, mint 8 osztály
	8 osztály
	szakmunkásképző
	OKJ vagy egyéb tanfolyamok
	szakközépiskola
	gimnázium
	főiskola
	egyetem

4. Melyik csoporthoz tartozik? Tegyen X-et a megfelelő helyre!

Munkaadó vagyok, ... alkalmazottam van	
Munkavállaló vagyok, az elmúlt héten volt fizetett munkahelyem	
Munkaadó és munkavállaló is vagyok	
Munkát kereső munkanélküli vagyok	
Munkanélküli vagyok, nem keresek munkát	
Tanuló vagyok	
Nyugdíjas vagyok	
Eltartott vagyok	
Nem válaszol	

5. Volt már munkanélküli? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz! Amennyiben nem volt még munkanélküli, kérem, hogy a 8. kérdéssel folytassa!

☐ - igen ☐ - nem ☐ - nem válaszol

6. Amennyiben volt már munkanélküli, részesült átképzésben? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ - igen, ...szakmában ☐ - nem ☐ - nem válaszol

7. Részt vett közcélú foglalkoztatásban? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ - nem ☐ - igen ☐ - nem válaszol

8. Mi a véleménye a közcélú foglalkoztatásról? Tegyen X-et a megfelelő helyre!

Értékelés	Vélemény
A vidéken élők számára hasznos foglalkoztatási forma	
Jövedelemszerzés, nem nevezném munkának	
Felesleges pénzkidobás	
Segít megőrizni az emberi méltóságot	
A résztvevők számára megalázó	
Nagyon szeretnék benne résztvenni	

☐ nem válaszol

9. Ön ezen a településen dolgozik? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ - igen ☐ - nem ☐ - nem válaszol

Amennyiben a településen dolgozik kérem nevezze meg a munkakört:.....

10. Milyen az Ön véleménye a településen található munkalehetőségek, munkahelyek számáról? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ a település több munkahelyet kínál, mint amennyire szükség van

☐ a jelenlegi állapot pontosan megfelelő ☐ valamivel (legfeljebb 10 %-kal) több munkahelyre lenne szükség ☐ a jelenleginél sokkal több munkalehetőség kellene

☐ nem tudja ☐ nem válaszol

11. Milyen az Ön településén található munkalehetőségek minőségéről (munkakörülmények, jövedelem stb.) alkotott összesített értékelése, összbenyomása? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ az átlagosnál jobb minőségűek ☐ az átlagosnál rosszabb minőségűek

☐ átlagosak ☐ nem tudja ☐ nem válaszol

12. Ön szerint milyen eszközökkel lehetne segíteni abban, hogy a település helyzete javuljon, több munkahely legyen? Fogalmazza meg elképzeléseit néhány mondatban!

.....

.....

.....

13. Nevezze meg a legfontosabb értékű fejlesztést, amely az utóbbi öt évben a településen végbement!

.....

.....

.....

14. Ön szerint az utóbbi években kik tették a legtöbbet a település fejlődéséért? Nevezze meg őket!

.....

.....

15. Melyik a legnagyobb pozitívum, amelyet meg tud említeni Ön a településével kapcsolatban?

.....

.....

16. Hol tudná elhelyezni a családját jövedelem szempontjából ezen a skálán, ahol az 1-es a legszegényebbeket, a 10-es a leggazdagabbakat jelenti? Karikázza be a megfelelő számot!

legszegényebb

leggazdagabb

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

☐ nem válaszol

17. Az elmúlt öt évben hogyan változott az alábbi csoportok anyagi helyzete? Tegyen X-et a megfelelő kockába!

Ön és családja: ☐ jelentősen javult ☐ javult ☐ lényegében nem változott ☐ romlott

☐ jelentősen romlott ☐ nem tudja ☐ nem válaszol

A településen élő barátok, ismerősök: ☐ jelentősen javult ☐ javult ☐ lényegében nem változott ☐ romlott ☐ jelentősen romlott ☐ nem tudja ☐ nem válaszol

A település: ☐ jelentősen javult ☐ javult ☐ lényegében nem változott

☐ romlott ☐ jelentősen romlott ☐ nem tudja ☐ nem válaszol

18. Az alábbi termékeket és szolgáltatásokat jellemzően kitől vagy hol szerzi be és fizet érte?
Tegyen X-et a megfelelő kockába, többet is jelölhet!

<i>Termények és szolgáltatások</i>	<i>Magam</i>	<i>Család</i>	<i>Rokonok</i>	<i>Rokonoknak fizet</i>	<i>Utca</i>	<i>Utcaiban élőnek fizet</i>	<i>Településen belül</i>	<i>Településen belül fizet</i>	<i>Város</i>	<i>Városban fizet</i>
Paradicsom	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Burgonya	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Gyümölcs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Tej	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Kolbász	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Tüzelő	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Fodrász	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Kertgondozás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Állatgondozás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Villanyszerelés	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Zárjavítás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Kerékpárjavítás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Mg. gépszerelés	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Autójavítás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Számítógépes tanácsadás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Gyerekfelügyelet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Idősgondozás	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

19. Van olyan, a családja által előállított termék, vagy szolgáltatás, amit értékesítenek?
Tegyen X-et a megfelelő kockába! Több válasz is megjelölhető! Több, eltérő termék ill. szolgáltatás esetén ismétlődő kitöltés.

☐ nem válaszol

<i>Termék, szolgáltatás</i>	<i>Helyben</i>	<i>..... településen</i>	<i>Helyben felvásárlón k.</i>	<i>Kereskedelmi, termelői lánc</i>

20. Sorolja fel, azt a 2 terméket vagy szolgáltatást, ami korábban, majd napjainkban erre a településre jellemző és várhatóan a jövőben jellemző lehet? Megítélése szerint hány embernek jelentett a múltban és jelenthet a jövőben jövedelmet az ezekkel való foglalatosság?

<i>Jellemző termék és szolgáltatás a múltban</i>	<i>Foglalkoztatottak száma</i>
1.	
2.	
<i>Jellemző termék és szolgáltatás a jelenben</i>	
1.	
2.	
<i>Jellemző termék és szolgáltatás a jövőben</i>	
1.	
2.	

☐ - nem válaszol

22. A felsorolt szervezetek, csoportok közül melyek tevékenységében vesz részt, szívesen? Tegyen X-et a megfelelő kockába! Több válasz is megjelölhető!

☐ - nem válaszol

Szervezetek, csoportok	Részt vesznek
1. jótékonyági, segítő szervezet, csoport	
2. sportegyesület, klub	
3. politikai szervezet, csoport	
4. ifjúsági szervezet	
5. hittel, vallással kapcsolatos közösség	
6. érdekvédelmi szervezet, csoport	
7. kulturális, művészeti egyesület, csoport	
8. baráti kör	
9. egyéb, mégpedig:	

☐ - nem vesz részt semmilyen szervezetben vagy csoportban

23. Amennyiben elköltözné a lakóhelyéről, a következő szempontok milyen szerepet játszanak az elhatározásában? Minden sorban karikázza be a véleményének megfelelő osztályzatot! Adjon egyest, ha egyáltalán nem, és jelest, ha nagymértékben befolyásolja az elhatározását!

	Osztályzatok				
Az itt élő emberek miatt	1	2	3	4	5
Családi okok miatt	1	2	3	4	5
Települési intézmények színvonala ill. hiánya miatt	1	2	3	4	5
A munkalehetőségek hiánya miatt	1	2	3	4	5
Semmilyen okot nem látok, hogy elköltözzek					

24. Értesült-e arról, hogy az Ön településén helyi gazdaságfejlesztési program zajlik? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ - igen   ☐ - nem   ☐ - nem válaszol

Ha igen, akkor milyen forrásból? ☐ - család   ☐ - barátok, ismerősök

☐ - önkormányzati képviselők, polgármester   ☐ - önkormányzati kiadványok, újság
egyéb:

..... ☐ - nem válaszol

25. Milyen az Ön saját településéről alkotott összesített értékelése, összbenyomása? Tegyen X-et a megfelelő válaszhoz!

☐ - inkább pozitív   ☐ - közömbös   ☐ - inkább negatív

☐ - nem tudja   ☐ - nem válaszol

Függelék

1. Függelék

A TDK dolgozat középpontjában két hazai település - Csengőd és Nagypáli - helyi gazdaságfejlesztési (HGF) gyakorlatának a bemutatása áll, mely megmagyarázza a rendszerváltozás óta bejárt eltérő fejlődési pályájukat.

A téma kifejtését megelőzni egy általános felvezetés a helyi szint területi megítélésével és a HGF definíciós lehetőségeivel kapcsolatban, amiben a szerzői vélemények mellett saját álláspontok is megfogalmazódnak. Ennek a felvezetésnek képezné a részét egy általam készített egyszerűsített HGF-modell is a megfelelő értelmezésekkel kiegészítve.

Munkám során főként arra kerestem a választ, hogy milyen társadalmi és gazdasági, fejlesztések zajlottak le a településeken, ezeket milyen HGF eszközökkel sikerült elérniük és mennyiben állnak a munkahelyteremtés szolgálatában, illetve a modellemben kiemelt három pillér - helyi hős, helyi közösség és a helyi termék, szolgáltatás vagy ötlet - miként jelenik meg esetükben.

Módszertanilag a dolgozat első, kisebbik része a szakirodalmi feldolgozásokra hagyatkozik, míg a nagyobbik részben az esettanulmányok feldolgozása jelenik meg a személyes tapasztalatokra, a tematikus struktúra alapján a település különböző szereplőivel készített mélyinterjúkra és a lakosság egy nagyobb szeletét bevonva a kérdőíves felmérésre együtt építve.

Nagypáli esetében a kutatómunka nagyon sok pozitív tapasztalattal járt, ahol a gazdaság több pillérre támaszkodik, melyek közül kétségtelenül a megújuló energiaforrások jelentik a fő vonalat. Az elért sikerek alapján nem véletlen, hogy Magyarországon és Európában is csodájára járnak.

Csengőd nem járt be ennyire fényes utat, több probléma is mutatkozik a településen, de törekvések vannak a HGF kapcsán. Az önkormányzati választáson új települési vezetést választottak, ami szintén jelzi, hogy a közösség változásokat szeretne látni a településen.

A két település jó összehasonlítási alapot is biztosít, hogy mik a követendő és az elkerülendő gyakorlatok más települések számára.

2. Függelék

Diplomamunka címe: A közösségi alapú helyi gazdaságfejlesztés

Témavezető: Schwertner János

A diplomamunka és a TDK dolgozat részben mutat hasonlóságot egymással. Mindkét tudományos munka középpontjában a helyi gazdaságfejlesztés áll, azonban más oldalról kerül megközelítésre a téma. A diplomamunka esetében a hangsúly a helyi gazdaságfejlesztés egyik fontos pilléréen a helyi közösségen van, mely nagyobb figyelmet is érdemelhetne a lokális fejlesztéseknél.

Tudvalevő, hogy ezek a fejlesztések nem feltétlenül a gazdaságra irányulnak, hanem egyfajta társadalmi elmozdulást, életszínvonal javulást is eredményezhetnek, ezért célcsoportként is tekinthetünk rájuk, emellett aktív szereplőként a megfelelő értékek és technikák birtokában segíthetnek a települési problémák megoldásában. Egy jól működő gazdaság érett közösséget feltételez és egy összetartó közösséggel is könnyebb eredményeket elérni. Mivel minden helyi fejlesztés a település mellett a közösség érdekét is szolgálja, ezért ha korán be tudnak kapcsolódni a tervezésbe, akkor a jövőben lezajló fejlesztések értékválasztást fognak tükrözni, valós igényűek lesznek és a helyi kontroll révén fölöslegesnek vélt beruházások nem fognak tudni megvalósulni. Ezért a helyi közösség „megléte” vagy „hiánya” döntően befolyásolja a településen végbemenő változások irányát.

A diplomamunkában vizsgált kutatói kérdések is döntően a helyi közösségre vonatkoznak, miszerint miért fontos a lokális fejlesztésekbe bevonni a helyi érintetteket, illetve milyen értékekkel kell rendelkezniük és ezek hiányában hogyan lehetne őket aktivizálni.

A helyi közösséget érintő kérdések vizsgálatán túl kitértem a helyi gazdaságfejlesztés újbóli felfutásának miértjeire is, mivel egyre inkább kezdik felfedezni a fogyasztói társadalom alternatívájaként. Ennek hátterében elsődlegesen a fenntarthatóság paradigmája áll, de a válaszokat a globalizáció jelenségében vagy Európai Unió folyamatokban (pl. a területi alapú megközelítés) egyaránt kereshetjük. Ez a szemléletváltás nem csak a közösségi, hanem a hazai fejlesztéspolitikában is tetten érhető, ezért megvizsgáltam, hogy a helyi szint és a helyi gazdaságfejlesztés miként jelenik meg a közelmúlt egyes Unió és hazai fejlesztéspolitikai dokumentumaiban.

A diplomamunka részletes tématervét bemutatva először a 3. fejezetben a fenntarthatóság szemléletének a fontossága kerül kihangsúlyozásra, melynek alapja a belső erőforrásokra való támaszkodás a külső erőforrásokat is szem előtt tartva, ezután a 4.

fejezetben a helyi szint területi értelmezésével és a helyi gazdaságfejlesztés definíciós lehetőségeivel foglalkozom, majd itt kerül előtérbe az általam megfogalmazott és kidolgozott HGF definíció és a modell is. A diplomamunka felépítését folytatva az 5. fejezetben a már említett helyi közösséget érintő kérdések vizsgálata következik és végül a 7. fejezetben fejlesztéspolitikai dokumentumoknak a helyi gazdaságfejlesztési oldalról történő elemzése.

Módszertanilag ezek a részek a szakirodalmi feldolgozásokra hagyatkoznak, mely során visszaköszönnek a helyi gazdaságfejlesztésben tevékenykedő nevesebb szerzők, illetve műveik is. A mélyinterjúk és a kérdőíves felmérés eredményei a 6. fejezetben kerülnek elő, ahol Nagypáli helyi gazdaságfejlesztési tevékenységét mutatom be.

Mint ahogy az 1. függelék is mutatja, a TDK dolgozatba mintegy felvezető fejezetként a diplomamunka 4. fejezete került átemelésre, illetve a nagypáli kutatómunkát bemutató fejezet. Ez került kiegészítésre a csengődi esettanulmánnyal, így lehetőséget adva a két települési gyakorlat összehasonlító vizsgálatára a HGF modellen keresztül.

A dolgozat módszertanilag jobban eltolódik a személyes tapasztalatok, a mélyinterjúk és a kérdőívezés felé, míg a szakirodalmi feldolgozások a felvezető 4. fejezetben kerülnek elő.

Összegezve a leírtakat a diplomamunkában a helyi közösség szerepének a kihangsúlyozása kerül előtérbe, míg a TDK dolgozatban két lokális gazdaság bemutatása és összehasonlító vizsgálata.